

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Povezanost problematičnog kockanja mladih i njihovog
doživljaja roditeljskog ponašanja**

Petra Zrinski

Mentorica: doc. dr. sc. Dora Dodig Hundrić

Komentor: izv.prof.dr.sc. Neven Ricijaš

Zagreb, lipanj 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Povezanost problematičnog kockanja mladih i njihovog
doživljaja roditeljskog ponašanja**

Petra Zrinski

Mentorica: doc. dr. sc. Dora Dodig Hundrić

Komentor: izv.prof.dr.sc. Neven Ricijaš

Zagreb, lipanj 2017.

Sadržaj

1.	Uvod	5
2.	Problematično kockanje adolescenata.....	7
2.1.	Definicije i terminologija	7
2.2.	Prevalencija problematičnog kockanja.....	11
2.3.	Rizični čimbenici za razvoj problematičnog kockanja.....	14
3.	Doprinos obiteljskih čimbenika kockanju adolescenata	19
3.1.	Doprinos obiteljskih čimbenika razvoju problema u ponašanju	19
3.2.	Obiteljski čimbenici povezani s kockanjem	21
4.	Ciljevi i problem istraživanja.....	25
4.1.	Cilj istraživanja	25
4.2.	Problemi i hipoteze istraživanja	25
5.	Metodologija	27
5.1.	Uzorak sudionika	27
5.2.	Instrumentarij.....	28
5.3.	Postupak provedbe istraživanja	30
5.4.	Način obrade podataka	31
6.	Rezultati istraživanja i rasprava	32
6.1.	Aktivnosti kockanja i izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica	32
6.1.1.	Učestalost igranja različitih igara na sreću	32
6.1.2.	Izraženost problema povezanih s kockanjem	34
6.1.3.	Učestalost kockanja s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica.....	35
6.2.	Učestalost kockanja i izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica s obzirom na spol	38
6.2.1.	Rodne razlike u učestalosti igranja različitih igara na sreću	38
6.2.2.	Rodne razlike u izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica.....	40
6.3.	Razlike u doživljaju vlastite obitelji mladića s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem	41
6.3.1.	Razlike u doživljaju opće atmosfere u obitelji	42
6.3.2.	Razlike u procjeni roditeljskog ponašanja	45
7.	Zaključak.....	51
8.	Literatura.....	53
9.	Prilozi	59

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Povezanost problematičnog kockanja mladih i njihovog doživljaja roditeljskog ponašanja* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Petra Zrinski

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj 2017.

SAŽETAK

Povezanost problematičnog kockanja mladih i njihovog doživljaja roditeljskog ponašanja

Studentica: Petra Zrinski

Mentor: doc.dr.sc. Dora Dodig Hundrić

Komentorica: izv.prof.dr.sc.Neven Ricijaš

Program/modul: socijalna pedagogija/djeca i mladi

Temeljni je cilj ovog diplomskog rada istražiti postoje li razlike u percepciji obitelji i roditeljskog ponašanja s obzirom na razinu izraženosti problema povezanih s kockanjem. Specifični ciljevi su istražiti koje aktivnosti kockanja prevladavaju kod mladih i u kojoj su mjeri razvili štetne psihosocijalne posljedice, utvrditi postojanje rodne razlike u učestalosti kockanja i razvoju štetnih psihosocijalnih posljedica, kao i utvrditi doživljaj atmosfere u obitelji kod mladića, te njihovu procjenu roditeljskog ponašanja.

U okviru znanstveno-istraživačkog projekta „Roditeljska percepcija kockanja mladih“, čije se aktivnosti provode na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u sklopu šireg projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“, pod voditeljstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša, provedeno je istraživanje na kojem se temelji ovaj diplomski rad. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno, a provedeno je na uzorku od ukupno 1061 učenika od prvog do završnog razreda različitih srednjoškolskih usmjerenja, iz dva najveća hrvatska grada – Zagreba i Splita. Raspon dobi sudionika kreće se od 14 do 20 godina, a njihova prosječna dob iznosi $M_{dob}=16,18$ godina ($SD=1,214$). Za ostvarenje postavljenih ciljeva korišten je instrumentarij koji se sastoji od Upitnika o općim i sociodemografskim podacima, Skale kvalitete obiteljskih interakcija – KOBI, Upitnika roditeljskog ponašanja – URP29, Upitnika aktivnosti kockanja te Ukupne mjere ozbiljnosti problema povezanih s kockanjem (*General Problem Severity Subscale-GPSS*), kao dio Kanadskog upitnika kockanja mladih (*Canadian Adolescent Gambling Inventory- CAGI*)

Rezultati istraživanja pokazali su da mladi u velikoj mjeri kockaju, s time da najviše igraju sportske kladionice i lutrijske igre, te da je značajan dio njih razvio probleme povezane s kockanjem. Što se tiče obitelji, pokazalo se da mladići doživljavaju atmosferu u svojoj obitelji pozitivnom te pozitivno procjenjuju roditeljsko ponašanje. U ispitivanju razlika, pokazalo se da ne postoje statistički značajne razlike u doživljaju atmosfere u vlastitoj obitelji

kod mladića, s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem. Međutim, kod ispitivanja razlika u procjeni roditeljskog ponašanja, rezultati ukazuju da mladići koji su razvili ozbiljne posljedice povezane s kockanjem procjenjuju manje roditeljske podrške od strane majke, te više restriktivne kontrole kod oba roditelja, u usporedbi s onim mladićima koji nisu razvili probleme povezane s kockanjem. Roditeljsko ponašanje ispitivalo se kroz tri dimenzije koje uključuju roditeljsku podršku, restriktivnu kontrolu i popustljivost. Provedeno istraživanje nije pokazalo statistički značajne razlike na dimenziji popustljivosti između mladića, s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem.

Ključne riječi: adolescenti, kockanje, problematično kockanje, obitelj, obiteljska atmosfera, roditeljsko ponašanje

ABSTRACT

Correlation between youth problem gambling and their perception of parental behavior

The main aim of this study was to determine the differences in perception of family and parental behavior amongst male adolescents who experienced problem gambling and the ones who haven't. Specific goals were to investigate which gambling activities are most common amongst youth and the development of harmful psychosocial consequences, explore possible gender differences, and determine male adolescents perception of their family and parental behaviour.

The research is a part of study "Parental Perception of Youth Gambling", whose activities are being carried out by the Faculty of Education and Rehabilitation, within the wider project "Youth gambling in Croatia". Leader of this project is Neven Ricijaš, PhD. Participation in this study was completely anonymous and voluntary. The research was conducted on a sample of 1061 students from various high schools in two largest cities in Croatia - Zagreb and Split. The age range of participants ranges from 14-19 years, with an average age 16,18. To accomplish the main aims of this study, instruments that have been used are: A questionnaire of basic sociodemographic characteristics, The Quality of Family Interaction Scale, Parental Behaviour Questionnaire, Gambling Activity Questionnaire and General Problem Severity Subscale-GPSS, as a part of the Canadian Adolescent Gambling Inventory (CAGI)

The results showed that adolescents gamble to a great extent, with the most frequent games being sports betting and lottery games. Furthermore, a significant amount of them developed gambling related issues. Regarding family, results showed that male adolescents positively assess their family and parenting behavior. When it comes to differences between male adolescents who experienced problem gambling and the ones who haven't, results show that there are no statistically significant differences in their perception of family. However, when we talk about differences in parental behavior, the results indicate that male adolescents who have developed serious gambling related problems, evaluate less parental support from their mothers and more restrictive control from both of their parents. Parental behavior was examined through three dimensions that include parental support, restrictive control, and indulgence.

Key words: youth, gambling, problem gambling, family correlates

1. Uvod

Adolescencija je vrijeme obilježeno promjenama tijekom kojeg adolescenti prolaze značajne biološke, psihološke i socijalne transformacije (Natsuaki i sur., 2009., prema Đuranović, 2014). Riječ je o razvojnem razdoblju povećanog rizika za uključivanje u različita rizična ponašanja mladih pa tako i samog kockanja. Kockanje je danas za mnoge adolescente čest i društveno prihvatljiv oblik zabave bez obzira igraju li nestrategičke igre koje se isključivo oslanjaju na sreću (lutrijske igre, loto, bingo i sl.) ili one kod kojih određene vještine povećavaju izgleda za pobjedu i osvajanje (Bilić, 2012). Dok je za većinu adolescenata kockanje ugodna i bezopasna aktivnost, za određeni dio njih ipak može postati ovisnost s teškim psihosocijalnim i financijskim posljedicama (Hayer i Griffiths, 2014).

Kockanje je način socijalizacije mladih, napose muške mladeži (Torre i Zoričić, 2013). Naime, istraživanje rodni razlika pokazalo je da mladići ne samo da u većoj mjeri imaju iskustvo kockanja, nego se i znatno učestalije uključuju u sve igre na sreću (Ricijaš i sur., 2016). Istražujući životne ciljeve adolescenata sklonih kockanju, Bilić (2012) također navodi da mladići značajno češće kockaju od djevojaka. I rezultati stranih istraživanja (Derevensky i Gilbeau, 2015; Desai, Maciejewski, Pantaloni i Potenza, 2005; Donati, Chiesi i Primi, 2013; Welte, Barnes, Tidwell i Hoffman, 2009; prema Ricijaš i sur., 2016) pokazuju iste rezultate te ističu da mladići igraju one vrste igara koje su rizičnije za razvoj ozbiljnih problema s kockanjem. Uslijed svega navedenog ne čudi da je muški rod jedan od najznačajnijih rizičnih čimbenika za razvoj problematičnog kockanja.

Također, kad je riječ o percepciji vlastite obitelji, različite empirijske studije izvještavaju da mladi vjeruju da njihovi roditelji nisu posebno zabrinuti za njihove aktivnosti kockanja (Campbell i sur., 2011). U skladu s navedenim može se zaključiti kako prisutnost određene razine roditeljskog prihvaćanja kockarskih aktivnosti, može pridonijeti samom razvoju problematičnog kockanja adolescenata.

S obzirom na značajan doprinos obiteljskih varijabli razvoju problema povezanih s kockanjem, kao i činjenicu da je muški spol jedan od najznačajnijih rizičnih čimbenika za razvoj problema, temeljni je cilj ovog diplomskog rada istražiti postoje li razlike u percepciji obitelji i roditeljskog ponašanja između mladića koji su razvili probleme povezane s

kockanjem i onih koji nisu. Rad je dio znanstveno-istraživačkog projekta „Roditeljska percepcija kockanja mladih“, čije se aktivnosti provode na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u okviru šireg projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“, pod voditeljstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša.

U svome radu najprije ću se osvrnuti na definicije i terminologiju kockanja, kao i prevalenciju kockanja mladih, a potom ću dati prikaz rizičnih čimbenika povezanih s kockanjem, s većim naglaskom na obiteljske čimbenike. U drugom dijelu rada bavit ću se istraživačkim problemima koji se odnose na samoprocjenu mladih o izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem, procjenu kvalitete obiteljskih interakcija mladih te procjenu roditeljskog ponašanja, gdje će se zasebno procjenjivati majke, a zasebno očeve. Navedeni su konstrukti ispitani instrumentarijem koji uključuje Kanadski upitnik kockanja adolescenata – CAGI (Wiebe, Tremblay, Wynne i Stinchfield, 2010), Upitnik kvalitete obiteljskih interakcija – KOBI (Vulić-Prtorić, 2000), te Upitnik roditeljskog ponašanja za majke i očeve (Kuterovac-Jagodić, Keresteš i Brković, 2007). Rezultati će biti interpretirani u kontekstu njihovih potencijalnih praktičnih implikacija.

2. Problematično kockanje adolescenata

2.1. Definicije i terminologija

„Kockanje – siguran način da ne dobijete ništa za nešto.“ (Wilson Mizner)

Kockanje je jedna od najstarijih ljudskih aktivnosti, a u njemu je dobitak slučaj, a gubitak pravilo. Ono podrazumijeva ulaganje nečeg vrijednog u događaj s neizvjesnim ishodom, s ciljem uvećanja uložene svote ili dobara (Torre i Zoričić, 2013). Iako postoji velik broj definicija kockanja, a ovdje će biti izvojene samo neke, u svima njima pojavljuju se zajednički elementi koji pobliže određuju cjelokupni fenomen.

Kockanje ili kocka zajednički su naziv za sve hazardne igre koje uključuju ulaganje novaca, uz rizik i nadu u očekivanje pozitivnog ishoda. Odnosno, igrač očekuje da će mu se vratiti ono što je uložio ili više od toga (Koić, 2009). Riječ je o aktivnosti u kojoj je osoba sklona uključivanju u rizične situacije, a koja se veže uz subjektivni osjećaj uzbuđenja i psihološke napetosti (Blaszczynski i sur., 1986). Petry (2005) je definirala kockanje kao ulaganje nečeg vrijednog u događaj koji može rezultirati većim i povoljnijim ishodom, a njegova osnovna obilježja su postojanje rizika i slučajnosti u ishodu (prema Dodig i Ricijaš, 2011). Sličnu definiciju ponudili su Korn i Shaffer (1999; prema Grant i Potenza, 2004) koji navode da kockanje uključuje riskiranje nečeg vrijednog s obzirom na ishod događaja na koji osoba ne može utjecati, budući da je pobjeda, odnosno gubitak određen srećom. I Collins (2002) je dao vlastitu definiciju kockanja, gdje kockanje definira kao aktivnost u kojoj (1) dvije ili više strana riskiraju neku vrijednost (putem uloga), (2) pritom se nadaju da će osvojiti nešto veću vrijednost, (3) a dobitak ili gubitak ovisi o ishodu događaja koji nisu poznati sudionicima u vrijeme oklade (prema Kozjak, 2016).

Nadalje, u *Zakonu o igrama na sreću* navedeno je da se igrom na sreću smatra ona igra u kojoj se za uplatu određenog iznosa sudionicima pruža mogućnost stjecanja dobitka u novcu, stvarima, uslugama ili pravima, pri čemu dobitak ili gubitak ovisi pretežito o slučaju ili nekom drugom neizvjesnom događaju. U članku 5. ovog Zakona navedene su četiri skupine

igara na sreću: (1) lutrijske igre, (2) igre u casinima, (3) igre klađenja te (4) igre na sreću na automatima (NN, br. 87/09., 35/13., 158/13. i 41/14).

Kad se općenito govori o kockanju, često se misli na problematično kockanje, dok se rekreativne kockare obično smatra neproblematičnim ili društvenim kockarima. Drugim riječima, iako ne postoji potpuni sporazum oko termina, najčešće se problematično kockanje koristi kao opći pojam za označavanje svih obrazaca štetnog kockarskog ponašanja (Meyer i sur., 2008). Osim problematičnog kockanja, termini koji se sinonimno koriste su patološko kockanje (eng. *pathological gambling*), prekomjerno kockanje (eng. *excessive gambling*), ovisničko kockanje (eng. *addictive gambling*), kompulzivno kockanje (eng. *compulsive gambling*), impulzivno kockanje (eng. *impulsive gambling*) ili rizično kockanje (eng. *at risk gambling*). S obzirom da se problemi s kockanjem razlikuju po intenzitetu, termini koji se koriste preciznije ukazuju na različite varijacije i klasifikacije ovisnikao kockanju (Meyer i sur., 2008). Primjerice, Abbott, Palmisano i Dickerson (1995; prema Blaszczynski i Nower, 2002) klasificirali su kockare kao prekomjerne kockare i rekreativne kockare, ovisno o količini vremena provedenom kockajući i veličini uloga. Suprotno tome, Winters, Stinchfield i Fulkerson (1993) ponudili su složeniju klasifikaciju koja se temelji na broju simptoma i učestalosti kockanja (prema Blaszczynski i Nower, 2002). Drugi su pak koristili samo broj simptoma u razlikovanju kategorija kockara: (1) Fisher (1993) socijalni/patološki, (2) Gupta i Derevensky (1998) socijalni/problematični/patološki, (3) Shaffer (1994) nepatološki/prijelazni/patološki, (4) Vitaro i suradnici (1997) rekreacijski/nisko rizični/visoko rizični (Blaszczynski i Nower, 2002).

Kockarsko ponašanje može se prikazati na kontinuumu od nekockanja, preko socijalnog (rekreacijskog) kockanja, pa sve do problematičnog i konačno patološkog kockanja (Bilić i Opić, 2013). Patološko kockanje odnosi se na psihijatrijsku dijagnozu, a problematično kockanje obuhvaća sve pojedince koji su razvili probleme povezane s kockanjem (Dodig i sur., 2014). Naime, i problematično i patološko kockanje definira se kao ponašanje koje je izvan kontrole pojedinca te ometa njegov osobni, obiteljski, društveni i profesionalni život, s tim da se patološko kockanje smatra težim oblikom (Kozjak, 2016).

S obzirom na različite tipologije kockara, važno je istaknuti da se problematično kockanje može razdijeliti od socijalnog i profesionalnog. Socijalno kockanje obično se odvija s

prijateljima, ograničenog je trajanja i unaprijed su određeni gubitci. S druge strane, u profesionalnom kockanju naglasak je na disciplini, odnosno kockanje je izvor prihoda, dok su rizici ograničeni. Međutim, iako kod profesionalnih kockara pojedinci mogu iskusiti probleme povezane s kockanjem, kao što su gubitak kontrole i kratkoročno „lovljenje gubitaka“ kroz nadoknadu izgubljenog, i dalje ne zadovoljavaju dovoljan broj kriterija koji bi ih svrstao u patološke kockare (Meyer i sur., 2008).

Bergler je još 1947. godine identificirao 6 kriterija koji su još uvijek korisni u kliničkom opisu stanja patoloških kockara: (1) kockar uobičajeno preuzima rizik, (2) igra isključuje sve druge interese, (3) kockar je pun optimizma te nikada ne uči iz poraza, (4) kockar nikada ne prestaje igrati i kada pobjedi, (5) unatoč početnom oprezu kockar s vremenom sve više riskira, (6) kockar tijekom igre doživljava „ugodno-bolnu napetost“ i uzbuđenje (Alcock, 1986, prema Rajić-Stojanović, 2013). Važno je spomenuti kako psihijatrijski kriteriji za patološko kockanje nikada nisu bili klinički testirani među adolescentima i postoji malo informacija o njihovoj valjanosti za ovaj dio populacije (Volberg i sur., 2010).

Kockati ne znači isto što i biti ovisan. Biti ovisan o kockanju podrazumijeva različite čimbenike kao što su: (1) osoba uvijek kocka više nego što je namjeravala, (2) više puta neuspješno pokušava prestati, (3) zanemaruje obveze ili zataji na nekom od životnih područja, (4) kocka za sve veće iznose sa sve manje užitka, (5) osjeća se nervoznom, depresivnom i jadnom kad ne kocka, (6) osjeća grižnju savjesti svaki put zato što kocka, a potom kocka i dalje kako bi se riješila tog osjećaja (Torre i Zoričić, 2013).

Godine 1980. patološko je kockanje svrstano u psihijatrijske dijagnoze pa se u procjenjivanju patologije kockanja uglavnom služimo psihijatrijskim kriterijima. Prema petom izdanju dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne poremećaje (DSM-5) Američke psihijatrijske udruge, ovisnost o kockanju (F63.0) razvrstano je kao poremećaj ovisničkog ponašanja, u kategoriju poremećaja koji nisu vezani uz psihoaktivne tvari, kao posebna i jedina dijagnoza u toj podskupini bolesti ovisnosti (Koić, 2014).

U najnovijem izdanju navedenog priručnika (DSM-5) stoji kako se poremećaj kockanja dijagnosticira kao opetovano i trajno problematično kockarsko ponašanje koje vodi klinički značajnom pogoršanju/oštećenju ili potresenosti, a ponašanje se manifestira na način da osoba ispoljava najmanje četiri od slijedećih kriterija u razdoblju od 12 mjeseci:

1. Potrebni su joj sve veći iznosi novca za kockanje kako bi postigla željenu razinu uzbuđenja;
2. Nemirna, nespokojna i razdražljiva je kada pokušava smanjiti kockanje ili prestati s njime;
3. Čini opetovane neuspješne napore da kontrolira, smanji ili prekine kockati;
4. Često je zaokupljena kockanjem (primjerice prepričavanjem prošlih kockarskih dogodovština, smišljanjem dobrih kockarskih taktika, planiranjem budućih kockarskih pothvata ili smišljanjem načina da dođe do novca za kockanje);
5. Često kocka kad se osjeća loše (npr. bespomoćno, kao krivac, depresivno, anksiozno);
6. Nakon gubitka novca na kockanju, često se vraća slijedećeg dana kako bi ga nadoknadila (osoba „ganja“ dobitke);
7. Laže kako bi sakrila opseg uključenosti u kockanje;
8. Ugrozila je ili izgubila značajnu vezu, posao, obrazovnu ili poslovnu mogućnost zbog kockanja;
9. Oslanja se na druge da joj nabave novac kako bi olakšala očajnu financijsku situaciju uzrokovanu kockanjem (Kozjak, 2016).

Navedeni kriteriji jasno upućuju na ranije spomenute definicije. Oni podrazumijevaju da je kockanje kompleksna aktivnost koja uključuje elemente rizika, a osoba koja kocka, u potpunosti je preokupirana aktivnostima kockanja. Takvo ponašanje stvara probleme pojedincu u njegovom svakodnevnom funkcioniranju. Ne samo da ono dovodi do ozbiljnih financijskih, već i do socijalnih i drugih posljedica.

Ono što se može zaključiti jest da, niti svi kockaju, niti svi razvijaju probleme povezane s kockanjem. Ovaj odlomak daje prikaz brojnosti definicija i različitosti terminologije samog kockanja, a za probleme povezane s kockanjem uglavnom se koristi termin „*problematično kockanje*“, kojeg ću i sama koristiti u daljnjem navođenju. Točnije, za one adolescente koji su razvili probleme povezane s kockanjem općenito je prihvatljivije koristiti pojam „*problematično kockanje*“. Razlog tome je trenutno životno razdoblje mlade osobe u kojem se rizično ponašanje često smatra sastavnim dijelom razvoja. Drugim riječima, radi se o razdoblju za koje je svojstvena često nedovoljna svijest o potencijalnim rizicima ulaska u određena ponašanja. Prema tome, kako upuštanje u kockarske aktivnosti u ovoj

razvojnoj dobi može biti samo faza te se očekuju različita „eksperimentiranja“ od strane mladih, a i s ciljem izbjegavanja njihove stigmatizacije, „problematično kockanje“ najprimjereniji je termin za korištenje.

2.2. Prevalencija problematičnog kockanja

U posljednjih nekoliko godina svjedoci smo sve veće dostupnosti raznovrsnih igara na sreću, a bavljenje kockarskim aktivnostima postaje sve pristupačnije mladima. Iako se mnoga istraživanja i dalje usredotočuju na problematično kockanje odrasle populacije, ovakva su događanja dovela do povećanog interesa za istraživanje kockarskih aktivnosti među mladima (Gonzalez-Ibanez i sur., 2005). Drugim riječima, danas se sve više istraživanja okreće ka ispitivanju prevalencije i pozadinskih čimbenika koji su povezani sa problematičnim kockanjem adolescenata.

Rizična ponašanja djece i mladih koja mogu dovesti do nepovoljnih razvojnih ishoda sve su učestalija pojava, a nema sumnje da je i kockanje jedno od njih. Kockanje adolescenata razlikuje se od kockanja odraslih osoba. Ovo nije iznenađujući podatak uzmemo li u obzir specifičnosti adolescentske dobi. Riječ je o razdoblju povećanog traženja uzbuđenja i preuzimanja rizika, a povezano je s osjećajima nepobjedivosti i neranjivosti (Dodig i Ricijaš, 2011). Možemo reći da je kockanje postalo zastupljena aktivnost mladih u vrijeme adolescencije, jednako kao i konzumacija sredstava ovisnosti. Samoorganizirani oblici kockanja (poker, sportsko klađenje, klađenje za novac) posebno su popularni među adolescentima. Slično kao i sa konzumacijom droge, učestalost ovakvih kockarskih aktivnosti može se pripisati uzbuđenju koje pružaju. Naime, mladima mogućnost „lake zarade“ predstavlja poticaj za daljnje kockanje (Griffiths, 2011; prema Hayer i Griffiths, 2014). U prilog svemu ovome idu razne studije prevalencije u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi, Europi i Australiji, koje potvrđuju visoke stope prevalencije kockanja među mladima.

Mnogobrojna istraživanja provedena u različitim zemljama koriste raznovrsne metode mjerenja, ali i dalje pokazuju slične rezultate – rastući trend u prevalenciji kockanja adolescenata. Međutim, pregled istraživanja problematičnog kockanja adolescenata diljem svijeta pokazuje da još uvijek postoje mnoge zemlje koje se dosada nisu bavile ovom

problematikom. Najviše istraživanja koja se tiču problematičnog kockanja adolescenata provode se u Europi, Sjevernoj Americi i Australiji. Unatoč nedostatku podataka, istraživanja su pokazala da 0,2% - 12,3% mladih zadovoljava dijagnostički kriterij za problematično kockanje na pet kontinenata, bez obzira na razlike u odstupanjima i vremenske okvire među instrumentima procjene. Što se pak tiče varijacija stopa prevalencije na različitim kontinentima, u Sjevernoj Americi ona se primjerice nalazi između 2,1 do 2,6%, dok se u Europi prevalencija problematičnog kockanja kreće od 0,2 do 12,3 % (Calado i sur., 2016).

Kad konkretno govorimo o prevalenciji aktivnosti kockanja u Sjedinjenim Američkim Državama, istraživanje na uzorku od više od tisuću mladih, pokazalo je da je 67% adolescenata kockalo barem jednom u životu, dok je njih 49% kockalo tijekom protekle godine. Od vrsta igara na sreću najzastupljenije su kartanje za novac, klađenje na igre vještina te klađenje na rezultate video igara (Volberg, 2002; prema Dodig, 2013). Nešto veće rezultate donosi američko nacionalno istraživanje provedeno sa mladima koje je pokazalo da je 68% ispitanika navelo da je kockalo u protekloj godini (Welte i sur., 2008). Slični rezultati dobiveni su u Kanadi, gdje se procjenjivalo mentalno zdravlje ispitanika u dobi od 15 do 24 godine, ispitivanjem o njihovom sudjelovanju u kockarskim aktivnostima. Rezultati su pokazali da je sveukupno 61% mladih kockalo u protekloj godini (Huang i Boyer, 2007). Nadalje, u Kanadi se svake druge godine, još od 1977., provodi drugo dosada najdulje istraživanje u Sjevernoj Americi. Riječ je o istraživanju u školama, a rezultati istraživanja provedenog od 2008. do 2009. godine ukazuju da je 42,6% učenika uključeno u barem jednu kockarsku aktivnost u proteklih godinu dana. Najčešće aktivnosti u koje se uključuju jesu kartanje i lutrijske igre (Cook i sur, 2010). Najnovija istraživanja ukazuju da je u Kanadi prevalencija kockanja adolescenata visoka, točnije da je otprilike 80% adolescenata kockalo barem jednom u svom životu (Elton-Marshall i sur., 2016). Što se konkretno prevalencije problema tiče, Shaffer i Hall (1996; prema Derevensky i sur., 2003) su u meta-analizi prevalencije problematičnog kockanja mladih u cijeloj Sjevernoj Americi ukazali da je između 4,4% i 7,4% mladih, od 13 do 20 godina, zadovoljilo kriterije za patološko kockanje.

I rezultati istraživanja iz različitih europskih država pokazuju da je među adolescentima problematično kockanje prisutno znatno više nego među odraslim osobama. Naime, u državama u kojima su korišteni veliki uzorci s dobrim reprezentativnim karakteristikama, povišena stopa problematičnog kockanja među adolescentima najmanje je

četiri do pet puta viša nego među odraslom populacijom (Kozjak, 2016). Raisamo i suradnici su 2011. godine u Finskoj proveli istraživanje - *Adolescent Health and Lifestyle Survey (AHLS)*. Rezultati su pokazali da je 44% ispitanika kockalo u posljednjih 6 mjeseci, od čega se 32% njih može svrstati u povremene kockare (nekoliko puta mjesečno ili rijede), a 12% u stalne kockare (tjedno ili dnevno). Još jedno reprezentativno istraživanje na finskim adolescentima je ESPAD-ovo istraživanje o prevalenciji problema povezanih s kockanjem iz 2011. godine. Istraživanje je pokazalo da prevalencija problematičnog kockanja iznosi 4,8 %. Ovo je istraživanje bilo provedeno i sa adolescentima u Velikoj Britaniji, gdje je stopa problematičnog kockanja bila nešto manja, a iznosila je 2,2%. U Njemačkoj je u 2011. godini provedeno istraživanje čiji su rezultati pokazali da stopa problematičnog kockanja adolescenata također iznosi 2,2%. Novije istraživanje proveli su Miguel i Becona (2015) u Španjolskoj, sa učenicima od 11 do 16 godina. Rezultati njihovog istraživanja pokazala su da stopa problematičnog kockanja među španjolskim adolescentima iznosi 4,6%, te da postoji povezanost aktivnosti kockanja sa korištenjem sredstava ovisnosti (Calado i sur., 2016).

Na kraju, u Hrvatskoj je 2016. godine provedeno istraživanje Ricijaša i suradnika na uzorku od 2702 učenika. Iz rezultata je vidljivo kako je 72,9% srednjoškolaca barem jednom u životu kockalo/kladilo se. Pokazalo se da najveći dio učenika ima iskustvo sportskog klađenja i igranja lutrijskih igara, pri čemu se klađenje na sportske rezultate ovdje pokazala najučestalijom igrom na sreću. Po pitanju prevalencije problema povezanih s kockanjem, istraživanje pokazuje da gotovo 13% srednjoškolaca zadovoljava kriterije za visoku razinu problema povezanih s kockanjem.

Rezultati inozemnih i domaćeg istraživanja ukazuju na činjenicu da se mladi danas sve više uključuju u kockarske aktivnosti. Prevalencija kockarskih aktivnosti, jednako kao i prevalencija problematičnog kockanja, uz nešto manja odstupanja, uglavnom je slična u različitim zemljama svijeta. Ovdje je važno spomenuti da Republika Hrvatska odskoče od „prosjeaka“, odnosno nalazi se na gornjoj granici prevalencije problematičnog kockanja mladih, što ide u prilog važnosti istraživanja problematike na ovom prostoru. Iako se čini malen, postotak adolescenata koji je u riziku ili koji je već razvio probleme povezane s kockanjem i dalje je iznimno značajan. Drugim riječima, svi ovi podaci govore da još uvijek ne postoji konsenzus o stvarnoj učestalosti kockanja adolescenata, no velik broj provedenih

meta-analiza zaključuje da mladi itekako predstavljaju visoko rizičnu populaciju za razvoj problema povezanih s kockanjem.

2.3. Rizični čimbenici za razvoj problematičnog kockanja

Dok je za većinu adolescenata kockanje bezopasna aktivnost, za manji dio njih ono može postati problem s ozbiljnim negativnim posljedicama. Svi poremećaji u ponašanju, kao i poremećaji povezani s načinom na koji ljudski um prima i procesira informaciju, nedostižni su za potpuno razumijevanje kroz kruto, visoko kontrolirano znanstveno istraživanje. U pozadini poremećaja u ponašanju i mentalnih poremećaja obično stoji vrlo složena međusobna povezanost između bioloških, psiholoških i socijalnih interakcija (Moore, 2002). Shead, Derevensky i Gupta (2010) navode da čimbenike rizika vezane za probleme kockanja mladih najbolje možemo razumijeti unutar ekološkog modela koji naglašava međusobni odnos između pojedinca i njegovog okruženja. Drugim riječima, ekološki model pruža okvir za razumijevanje mnoštva rizičnih čimbenika koji doprinose razvoju problematičnog kockanja kod mladih te složenih interakcija unutar različitih sustava. Čimbenici rizika sami po sebi ne pretpostavljaju uzročnost, ali njihova identifikacija omogućava prepoznavanje visokorizičnih skupina za prevenciju, rane intervencije i tretman (Hing i sur., 2016). Isto tako, bolje razumijevanje čimbenika rizika doprinosi stjecanju i razvoju znanja o problematičnom kockanju mladih te pomaže razjasniti etiologiju problematičnog kockanja u općoj populaciji, s obzirom da je znanje o rizičnim čimbenicima ključno za identificiranje potencijalnih problema.

Istraživanja u području kockanja nevjerojatno su porasla u posljednja dva desetljeća, ali i dalje se slabije istražuju rizični čimbenici povezani s kockanjem. Naime, i dalje nedostaje konsenzus o čimbenicima rizika i njihovom doprinosu problematičnom kockanju među mladima. S obzirom da se mnoštvo problema povezanih s kockanjem javlja najčešće u razdoblju djetinjstva i adolescencije, vrlo je važno proučavati rizične čimbenike među mladima (Shead i sur., 2010). Istraživanja rizičnih čimbenika pokazuju da problematično kockanje u razdoblju adolescencije može voditi nepovoljnim ishodima, kao što su ugroženi odnosi s drugima, delinkvencija i kriminalno ponašanje, depresija pa čak i suicid (Derevensky

i sur, 2003; prema Messerlian i sur., 2005). Primjerice, adolescenti u dobi od 14 do 17 godina sa razvijenim ozbiljnim problemima s kockanjem, pod povećanim su rizikom za pojavu suicidalnih misli ili pokušaj suicida (Gupta i Derevensky, 1998; Gupta i Derevensky 2000). Nadalje, u većem su riziku i pojedinci koji žive u obiteljima s lošom obiteljskom kohezijom, čiji članovi obitelji ili prijatelji kockaju, odnosno oni koji su izloženi kockarskim aktivnostima sa različitih strana. Anksioznost, depresija, ADHD, slaba akademska učinkovitost, uporaba sredstava ovisnosti i maloljetnička delinkvencija, svi oni predstavljaju jake rizične čimbenike (Shead i sur., 2010). Velika studija na općoj populaciji u Sjedinjenim Američkim Državama također je pokazala značajnu povezanost između problematičnog kockanja i uporabe sredstava ovisnosti, anksioznosti i poremećaja ličnosti (Hing i sur., 2016). Prema svemu dosada navedenom može se zaključiti da je problematično kockanje određeno složenim skupom međusobno povezanih čimbenika uzroka, od bioloških odrednica i obiteljske povijesti pa sve do društvenih normi (Messerlian i sur., 2005). S obzirom na mnogobrojnost rizičnih čimbenika, u ovom ću se radu usmjeriti na one ključne, odnosno one koje su u fokusu interesa ovog rada.

Kad je riječ o sociodemografskim obilježjima, kao što je ranije spomenuto, kockanje je popularnije kod mladića, nego kod djevojaka (Vitaro i sur., 1997.; Stinchfield, 2000; Raisamo i sur., 2013). Ne samo da mladići češće kockaju, troše više novaca i vremena na kockanje, već i ulaze u veći broj različitih kockarskih aktivnosti (Grant i Potenza, 2004). Oni mladići koji su izloženi kockanju u najranijoj dobi, u većem su riziku od drugih da razviju probleme povezane s kockanjem. Za problematično kockanje adolescenata karakteristično je da su prvi puta kockali u mlađoj dobi (otprilike s 10 godina) u odnosu na njihove vršnjake koji su imali iskustvo kockanja, ali nisu razvili probleme (Shead i sur., 2010). Sve ovo ne čudi, s obzirom da se na kockanje općenito gleda kao na „mušku“ aktivnost (Bilić i Opić, 2013), ali i zbog činjenice da je za muški spol i inače karakteristično da su skloniji uključivanju u različita rizična ponašanja. S obzirom da su istraživanja prevalencije dosada pokazala da je kockanje kod mladića zastupljenije nego kod djevojaka, za očekivati je da se i čimbenici rizika za uključivanje u kockarske aktivnosti razlikuju po spolu (Hing i sur., 2016).

Što se pak tiče specifičnih karakteristika osobnosti adolescenata, velik broj istraživanja koja se općenito bave individualnim čimbenicima rizika fokusiraju se upravo na njih. Međutim, novije studije, s ciljem identifikacije onih individualnih čimbenika koji su

najviše povezani s problemima kockanja, ispituju mnoštvo individualnih čimbenika odjednom. Tako je istraživanje sa srednjoškolicima u Montrealu pokazalo da adolescenti koji su razvili probleme povezane s kockanjem pokazuju manjak samokontrole - impulzivnost, hiperaktivnost, teškoće s usvajanjem društvenih normi, dok na van djeluju bezbrižno, sretno i druželjubivo. Adolescenti s najtežim problemima pokazuju visoku razinu frustracije, impulzivnosti, anksioznosti i iritabilnosti. Isto tako, ovi rezultati upućuju na to da su oni mladi koji su razvili probleme povezane s kockanjem, skloniji traženju uzbuđenja (Shead i sur., 2010). Gledajući karakteristike osobnosti koje su posebno rizične za ovu skupinu, kad je u pitanju problematično kockanje, vrlo se često spominje impulzivnost. Pokazalo se da impulzivnost ne samo da prethodi problematičnom kockanju, već i da problemi s kockanjem povećavaju impulzivnost (Secades-Villa i sur., 2016). Uz to, važno je spomenuti i da oni mladi koji imaju problema s kockanjem imaju i niže samopouzdanje u usporedbi s njihovim vršnjacima (Gupta i Derevensky, 1998; prema Gupta i Derevensky 2000).

Nower i suradnici (2004) istraživali su povezanost između karakteristika osobnosti - impulzivnosti, traženja uzbuđenja, vještina suočavanja sa životnim stresorima i zlouporabe sredstava ovisnosti sa kockanjem mladih. Rezultati su pokazali da oni mladići koji su razvili ozbiljne probleme povezane s kockanjem, u usporedbi s njihovim vršnjacima, više konzumiraju različita sredstva ovisnosti te koriste izbjegavajuće strategije suočavanja. Generalno gledajući, autori zaključuju kako su se impulzivnost, traženje uzbuđenja, vještine suočavanja sa životnim stresorima i zlouporaba sredstava ovisnosti pokazali najprediktivnijima za razvoj problematičnog kockanja kod mladih.

Na kockanje se općenito gleda kao na manje štetnu aktivnost u odnosu na alkohol, drogu ili cigarete, a kad su ovakvi pozitivni stavovi ujedno potkrepljeni ponašanjem adolescenata, snažan su prediktor razvoja problematičnog kockanja u odrasloj dobi (Griffiths i Wood, 2000; prema Hardoon i Derevensky, 2002). Također, pokazalo se i da problematično kockanje među adolescentima dovodi do povećane delinkvencije i kriminala (Derevensky i Gupta, 2004). Mladi sa problemima u ponašanju, odnosno mladi koji imaju poteškoće pri poštivanju društvenih norma, češće se uključuju u aktivnosti koje imaju veze s kockanjem (Shead i sur., 2010). Istraživanje koje je proveo Schissel (2001) pokazalo je da je kockanje povezano s raznim drugim oblicima visoko rizičnih ponašanja. Mnogi autori govorili su o povezanosti kockanja adolescenata i antisocijalnog i/ili delinkventnog ponašanja. Primjerice, Welte i sur., (2009) navode da postoji snažna povezanost između trenutnog poremećaja u

ponašanju i problematičnog kockanja. Isti autori također navode da je ova povezanost mnogo veća kod ispitanika čiji su problemi s kockanjem započeli u ranoj adolescenciji. Nadalje, pokazalo se da adolescenti koji kockaju imaju antisocijalnu povijest, odnosno da su ranije činili delinkventna, nezakonita djela (Temcheff i sur., 2011). Ovdje ne smijemo zaboraviti ni na utjecaj koji vršnjaci imaju na mladu osobu u razdoblju adolescencije. Naime, Temcheff i suradnici (2011) navode da je kod adolescenata koji se druže s devijantnim vršnjacima, problematično kockanje povezano sa kriminalnim ponašanjem. Naravno, evidentno je da nije isključivo riječ o kriminalnom ponašanju, već i da manifestiranje drugih rizičnih ponašanja može snažno doprinijeti problematičnom kockanju. S druge strane, uključenost u razne kockarske aktivnosti isto tako može odvesti mladu osobu u mnoga rizična ponašanja.

Vršnjaci igraju veliku ulogu u oblikovanju rizičnih aktivnosti mladih. Kad kockanje postane regularna aktivnost u društvu, ono je viđeno kao sigurno i poželjno. Generalno, kvaliteta vršnjačkih odnosa može biti prediktor razvoja problematičnog kockanja među adolescentima. Istraživanje u Australiji pokazalo je da oni adolescenti koji su razvili probleme povezane s kockanjem imaju lošije odnose s vršnjacima u razredu (Delfabbro i sur., 2006; prema Shead i sur., 2010). Griffiths (1990; prema Romer, 2003) navodi da 44% adolescenata sudjeluje u kockarskim aktivnostima zato što isto rade njihovi prijatelji. Adolescenti koji se druže sa devijantnim vršnjacima, manifestiraju veći broj problema u ponašanju. Stoga, ne čudi da će oni adolescenti koji se druže s vršnjacima koji kockaju, isto tako biti uključeni u problematično kockanje negdje u budućnosti (Casey i sur., 2011).

Kad su u pitanju isključivo stavovi mladih, možemo reći da djeca i adolescenti često imaju pozitivan stav prema kockanju. Drugim riječima, oni ne uspiju potpuno razumijeti rizike i izgleda povezane s kockanjem (Derevensky i Gupta, 2004), što također može biti rizičan čimbenik za uključivanje u aktivnosti kockanja, ali i razvoj problema. Mlađa djeca sklonija su podcijeniti ovisnost o kockanju i precijeniti stupanj kontrole nad kockanjem, dok stariji adolescenti imaju općenito tolerantnije stavove prema kockarskim aktivnostima. Generalno, pozitivni stavovi prema kockanju mogu povećati vjerojatnost sudjelovanja u kockarskim aktivnostima (Derevensky i sur., 2008).

Na kraju, ne smiju se zaboraviti ni rizične čimbenike povezane sa školom. Naime, oni mladi koji imaju negativne stavove prema školskom postignuću, loš školski uspjeh te ponašajne i akademske deficite, u povećanom su riziku za razvoj problema povezanih s kockanjem (Dickson i sur., 2008).

Često se događa da adolescenti imaju mnoštvo ranije postojećih problema, a kockanje koriste kao neuspješan način rješavanja istih. Kroz kockarske aktivnosti, bilo da je riječ o sportskom klađenju, kartanju za novac, kockanju u kasinu ili bilo kojem drugom obliku kockanja, adolescenti „bježe u drugi svijet“ i potiskuju neugodne događaje u okolini. Isti adolescenti navode da kad kockaju, svi njihovi problemi nestaju (Gupta i Derevensky 2000).

Uzevši u obzir sve dosada navedeno, za nastanak problema povezanih s kockanjem važna je međusobna interakcija bioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika. Lako se može zaključiti da postoji velik broj čimbenika koji doprinose razvoju i održavanju problematičnog kockanja kod mlade osobe. Od individualnih rizičnih čimbenika u koje spadaju sociodemografske karakteristike zajedno sa karakteristikama osobnosti, do rizičnih čimbenika koji su vezani uz školu, obitelj i zajednicu. Rizični čimbenici u obitelji ovdje su bili samo spomenuti, no u idućem poglavlju više ću se usmjeriti na njih i njihov doprinos razvoju problematičnog kockanja kod adolescenata, s obzirom da je upravo značaj pojedinih obiteljskih varijabli važan za ovaj rad.

3. Doprinos obiteljskih čimbenika kockanju adolescenata

U prethodnom su poglavlju prikazani razni čimbenici koji utječu na razvoj problematičnog kockanja, a u ovom ću se poglavlju više usmjeriti na čimbenike u obitelji. Naime, s obzirom da se u radu ciljano bavim obiteljskim interakcijama i njihovoj povezanosti s kockanjem mladih, ovdje ću se najprije dotaknuti doprinosa obiteljskih čimbenika razvoju problema u ponašanju kod mladih generalno, a kasnije konkretnog utjecaja obiteljskih čimbenika na problematično kockanje adolescenata.

3.1. Doprinos obiteljskih čimbenika razvoju problema u ponašanju

Obitelj je prvo i najvažnije ishodište formiranja čovjeka u svakom njegovom aspektu, a u njoj se postavljaju čvrsti temelji buduće osobnosti svakog ljudskog bića te počinje spoznajno i intelektualno oblikovanje osobe (Bulić, 2015). Drugim riječima, obitelj kao značajan čimbenik razvoja predstavlja prvu društvenu skupinu u kojoj se dijete nalazi nakon rođenja i u kojoj stječe prva iskustva, formira stavove, razvija svoje osobne potencijale i interpersonalne odnose (Zbodulja, 2014). Svjetski trendovi utječu na obitelj i njen temeljni sustav vrijednosti, a samim time utječu i na njenu stabilnost. Ovo je od velike važnosti za ostvarivanje kvalitetnog odgoja djece, odnosno nesiguran obiteljski sustav može dovesti do dezintegracije mladih (Ivandić Zimić, 2010). Način roditeljskog odgoja, njihovi stavovi, obrasci ponašanja, obiteljska struktura, komunikacija i kohezija bitni su čimbenici koju oblikuju osobnost i ponašanje mlade osobe. Stoga, upravo je na obitelji velika odgovornost za nepoželjna ponašanja djece i adolescenata, kao što su poremećaji u ponašanju i maloljetnička delinkvencija.

Vrselja i Glavak-Tkalić (2010) navode da su obiteljski čimbenici često promatrani kao jedan od ključnih uzroka i korelata delinkventnog ponašanja. Pri tome, misli se na obiteljske čimbenike koji uključuju obilježja roditeljstva te na kontekstualne obiteljske čimbenike, kao što su socioekonomski status, kriminalitet, učestalost pijenja alkohola i alkoholizam roditelja te strukture obitelji. Sukladno tome, Pattersonova teorija prisile (2002) podrazumijeva da socioekonomski status, ali i drugi obiteljski kontekstualni čimbenici, poput kriminaliteta i

alkoholizma roditelja te strukture obitelji, neizravno utječu na delinkvenciju. Za pravilan odgoj djece i maloljetnika potrebni su kvalitetni odnosi u obitelji, kao i briga za dijete. Rezultati mnogih istraživanja ukazuju da su poremećeni odnosi u obitelji i socijalno patološke pojave u neposrednoj vezi s poremećajima u razvoju djeteta te su ujedno značajniji čimbenik od same strukture obitelji i socijalnog statusa (Bulić, 2015).

Kao etiološki čimbenik razvoja neprihvatljivog, antisocijalnog, odnosno delinkventnog ponašanja djece i maloljetnika najčešće se istražuju upravo njihove obiteljske prilike. Različiti pristupi naglasak stavljaju na različite obiteljske čimbenike. Psihološki pristup stavlja naglasak na odnose u obiteljskom životu, utjecaj ranog djetinjstva na ponašanje u adolescenciji, strukturu obitelji, položaj djeteta te roditeljske stilove, dok se sociološki orijentirani istraživači više usmjeravaju na socio-ekonomski status obitelji, urbana i ruralna središta obrazovni status roditelja i sl. (Kratcoski i Kratcoski, 1990:112; prema Mikšaj Todorović i sur., 2006). Isto tako, različiti autori navode različite rizične čimbenike u obitelji koji doprinose uključivanju mladih osoba u rizična ponašanja ili razvoju poremećaja u ponašanju. Harachi (2000; prema Ferić Šlehan, 2008) i Catalano i suradnici (2002; prema Ferić Šlehan, 2008) ističu da su obiteljska kriminalna povijest, problemi u vođenju obitelji, obiteljski sukobi kao i obiteljska uključenost ili njeni pozitivni stavovi prema zlouporabi droge i kriminalnom ponašanju, bitni rizični čimbenici u obitelji. Nadalje, nedosljedna disciplina i odbačenost od strane roditelja također su povezane s poremećajima u ponašanju (Lefkowitz i sur, 1977; Pillay, 1998; prema Ferić Šlehan, 2008). Prema Farringtonu (1995; prema Nikčević-Milković i Rupčić, 2014) neadekvatni stavovi roditelja o antisocijalnom ponašanju povećavaju vjerojatnost da će se njihova djeca ponašati antisocijalno. Itković (1995) pak ističe da su nerazriješeni problemi u obiteljskim odnosima stalan izvor nesporazuma i konflikata te to može napraviti suprotno od onog što roditelji žele. Njihova se djeca mogu udaljiti od njih i na taj način su više prepušteni raznolikim vanjskim utjecajima. Također, govori da roditelji često rade greške u samom načinu odgoja pa tako mogu koristiti suviše liberalan odgoj. National institute on drug abuse (2008; prema Ivandić Zimić, 2010) kao glavne rizične čimbenike u obitelji navodi nedostatak emocionalne bliskosti između roditelja i djeteta, kaotično obiteljsko okruženje, slabu povezanost roditelja i djece, slabu roditeljsku skrb te pogrešnu percepciju obitelji vezano uz konzumaciju psihoaktivnih supstanci. Mnoga istraživanja naglašavaju važnost razvoja privrženosti (Brook i sur., 1999; Gerra i sur., 2009;

Schinke i sur., 2008; prema King i Delfabbro, 2016), odnosno pokazala su da su adolescenti koji su razvili nesigurne stilove privrženosti u većem riziku za uključivanje u razna rizična ponašanja, uključujući i zlouporabu sredstava ovisnosti.

Što se pak tiče istraživanja na području Republike Hrvatske, procjenjivali su se rizični i zaštitni čimbenici poremećaja u ponašanju mladih na području grada Gospića. Istraživanje je ukazalo na to da se najizraženijim rizičnim čimbenicima koji se odnose na obitelj procjenjuju (1) roditeljski stavovi koji podržavaju korištenje droga, (2) roditeljski stavovi koji podržavaju antisocijalno ponašanje, (3) obiteljski konflikti i (4) loša obiteljska disciplina. Rizični čimbenici koji su manje izraženi su loša obiteljska supervizija te obiteljska povijest antisocijalnog ponašanja (Nikčević-Milković i Rupčić, 2014).

Možemo zaključiti kako su obiteljski čimbenici vrlo značajni za razvoj problema u ponašanju općenito, a koji je njihov značaj kada je riječ specifično o problemima povezanim s kockanjem, vidjet ćemo u poglavlju koje slijedi.

3.2. Obiteljski čimbenici povezani s kockanjem

Kao što je već navedeno u prethodnom poglavlju, obitelj je jedan od značajnijih čimbenika koji utječe na pojavu problema u ponašanju kod djeteta pa tako i samog kockanja. Poznato je da snažno obiteljsko okruženje predstavlja jak zaštitni čimbenik za adolescente, a podrazumijeva bolje zdravstvene ishode te smanjenu vjerojatnost uključivanja u problematična ponašanja kod mladih (Casey i sur., 2011).

Kad je riječ o istraživanjima koja su se bavila utjecajem obiteljskih čimbenika na kockanje mladih, sva ona su dosljedno pokazala jaku vezu između roditeljskog kockanja i kockanja mladih, kako u pogledu uključenosti u kockarske aktivnosti, tako i kod razvoja problema povezanih s kockanjem (Shead i Derevensky, 2010). U nastavku ovog poglavlja bit će navedeni neki značajniji rezultati istraživanja koja su ispitivala utjecaj obiteljskih čimbenika na pojavu problematičnog kockanja kod adolescenata.

Provedeno je nekoliko istraživanja koja su ispitivala odnos obiteljskih čimbenika i uključenosti u kockanje. Rezultati takvih istraživanja pokazali su da je visoka razina obiteljske kohezije zaštitni čimbenik protiv razvijanja problema povezanih s kockanjem (Casey i sur.,

2011). Isto tako, rezultati istraživanja koje su proveli Magoon i Ingersoll (2006; prema Gupta i Derevensky, 2008) također su pokazali da postoji povezanost između obiteljskih čimbenika i kockanja adolescenata. U onim obiteljima u kojima je razvijena veća privrženost između roditelja i djeteta, niža je stopa adolescentskog kockanja. S druge strane, obitelji u kojima vlada loša komunikacija i nedostaje povjerenje, problemi kockanja među mladima bit će češći.

Prema teoriji socijalnog učenja djeca i adolescenti mogu oponašati ili modelirati stavove, vjerovanja i ponašanja koja pokazuju članovi njihovih obitelji, a samo modeliranje roditeljskog ponašanja ima značajan utjecaj na ponašanje djeteta. Ukoliko će članovi obitelji kockanje percipirati kao društveno prihvatljivu aktivnost, vrlo vjerojatno će to raditi i adolescenti (Derevensky i sur., 2008). Pokazalo se da kada roditelji ili braća često kockaju, adolescenti imaju veći pristup, ali i više znanja o različitim oblicima kockanja. Povezano s time, veće stope kockanja adolescenata prisutne su kod onih mladih koji govore o prekomjernom kockanju njihovih roditelja ili starije braće (Dickson i sur., 2008.; prema Casey i sur., 2011). Slične rezultate dobili su i Delfabbro i Thrupp (2003; prema Shead i Derevensky, 2010) koji su izvjestili da češće kockaju oni adolescenti čiji roditelji više kockaju i koji imaju razvijene pozitivne stavove prema kockanju. Nasuprot tome, djeca čiji roditelji ne odobravaju kockanje pokazuju niže incidencije problematičnog kockanja (Wickwire i sur., 2007; prema Shead i Derevensky, 2010). Hardoon i Derevensky (2001) navode da 25% do 40% odraslih koji su razvili probleme povezane s kockanjem izvještavaju da su i njihovi roditelji bili problematični kockari (Gay i sur., 2016).

Vachon i suradnici (2004) također su proveli istraživanje gdje su ispitivali moguće veze između obiteljskih čimbenika i kockanja adolescenata. Rezultati su pokazali da je učestalost kockanja adolescenata povezana s učestalosti kockanja i drugim problemima njihovih roditelja. Međutim, ovakvo problematično kockanje adolescenata bilo je povezano samo s ozbiljnošću problema kockanja kod očeva.

Model roditeljskih odgojnih stilova jedan je od najkorisnijih pristupa u proučavanju odnosa između roditelja i djeteta. Riječ je o modelu koji se sastoji od dvije ključne dimenzije – roditeljska toplina i roditeljski nadzor, a kombinacijom tih dviju dimenzija nastaju četiri opća stila roditeljstva (Raboteg-Šarić i sur., 2002). Ovisno o tome kojem roditeljskom stilu pripadaju, odnosno kakve odgojne postupke roditelji primjenjuju, djeca manifestiraju

određena ponašanja. Primjerice, autoritativno roditeljstvo povezano je s pozitivnim aspektima psihosocijalnog razvoja adolescenta (Raboteg-Šarić i sur., 2002), dok djeca permisivnih ili autoritarnih roditelja pokazuju različite probleme u ponašanju. Istraživanja koja su se bavila povezanošću kockanja mladih i roditeljskih odgojnih stilova, pokazala su da niska razina roditeljskog nadzora povećava rizik od uključivanja adolescenata u kockarske aktivnosti i razvijanje problema, dok je i veći broj neadekvatnih roditeljskih postupaka također bio povezan s većim problemima kockanja kod mladih (Vachon i sur., 2004). Slične rezultate pokazalo je i longitudinalno istraživanje koje se bavilo vezom između roditeljskog nadzora i problematičnog kockanja mladih. Rezultati su pokazali da pad razine roditeljskog nadzora povećava rizik od problematičnog kockanja (Lee i sur., 2014). Nadalje, slaba skrb o djetetu također može pridonijeti problematičnom kockanju. Život u obitelji gdje izostaje toplina i nadzor može biti dodatni rizični faktor za razvoj problematičnog kockanja među adolescentima (Shead i sur., 2010).

Razna istraživanja koja su ispitivala roditeljske stavove i percepciju o sudjelovanju u kockarskim aktivnostima njihove djece, to su radila na način da su ispitivali djecu, a ne roditelje. Naime, pokazalo se da mladi vjeruju da njihovi roditelji nisu jako zabrinuti zbog njihovog uključivanja u kockarske aktivnosti te im čak kupuju listiće lustrije. Roditelji koji ovo rade, na određen način podupiru svoju djecu da kockaju, što može dovesti do ozbiljnijeg kockanja njihovog djeteta ili značiti da podržavaju već ionako problematično ponašanje (Felsher, Gupta i Derevensky, 2001; Gupta i Derevensky, 1997; Ladouceur i Mireault, 1988; prema Campbell i sur., 2011). Istraživanje Felshera i suradnika (2003) ukazuje da adolescenti izvještavaju da što su oni razvili ozbiljnije probleme povezane s kockanjem, to su njihovi roditelji bili manje svjesni o njihovim kockarskim aktivnostima i više su se bojali da će biti uhvaćeni u kockanju. Fisher (1999) navodi da oni roditelji koji su indiferentni kad je u pitanju kockanje njihovog djeteta, poprilično povećava vjerojatnost da će dijete imati značajne probleme povezane s kockanjem. Drugim riječima, ambivalentnost roditelja prema kockanju mladih ili pasivno prihvaćanje istog, važan je čimbenik koji doprinosi problematičnom kockanju adolescenata (prema Campbell i sur., 2011).

Ono što je također ovdje važno spomenuti jest da roditelji općenito percipiraju kockanje njihovog djeteta manje problematičnim ponašanjem od drugih rizičnih ponašanja u koje se dijete može uključiti (Campbell i sur., 2011). U istraživanju koje su proveli Shead i

Derevensky (2010) dobiveni podaci ukazuju da većina roditelja (61%) kockanje ne doživljava kao ozbiljan problem među adolescentima, dok je čak 57% njih izvjestilo o tome da su i sami kockali sa svojim djetetom.

Nadalje, iz perspektive javnog zdravstva, disfunkcionalne obitelji u kojima postoji obiteljsko nasilje isto su rizičnije za uključivanje djetete u kockarske aktivnosti (Afifi i sur., 2010). Međutim, unatoč rastu industrije kockanja u posljednjih nekoliko desetljeća, vrlo malo empirijskih istraživanja bavilo se ispitivanjem potencijalnog odnosa između kockanja i nasilja u obitelji (intimno nasilje među partnerima ili zlostavljanje djeteta) (Afifi i sur., 2010).

U konačnici, razdoblje adolescencije je razdoblje u kojem bi roditelji trebali biti posebno angažirani u odgoju njihovog djeteta. U ovom je poglavlju ukazana važnost roditeljskog odgoja, ponašanja roditelja, kao i obiteljskih odnosa generalno za ponašanje mlade osobe. Kad je u pitanju problematično kockanje, može se zaključiti da roditelji igraju ključnu ulogu u tome hoće li se dijete uključiti u ovakve aktivnosti i kasnije razviti probleme. Naime, i ponašanje i stavovi roditelja vezanih uz kockanje mogu povećati ili smanjiti rizik za uključivanje njihovog djeteta u kockarske aktivnosti. Roditelji ih mogu poticati aktivno, sudjelujući pritom u kockanju zajedno sa djetetom, ali i neizravno, modeliranjem kockarskih ponašanja i usvajanjem permisivnih stavova prema kockanju mladih (Shead i Derevensky, 2010). Sve ovo ukazuje nam na ogromnu ulogu obitelji u oblikovanju i usmjeravanju djeteta u odabiru budućeg ponašanja.

4. Ciljevi i problem istraživanja

4.1. Cilj istraživanja

Istraživanja u Republici Hrvatskoj koja su se bavila obiteljskim rizičnim čimbenicima i njihovom vezom s kockanjem mladih, uglavnom su se bavila rizičnim čimbenicima koji su povezani s problematičnim kockanjem općenito, gdje bi se onda dotakla i same obitelji. S obzirom na snažan utjecaj koji obitelj ima na mladu osobu, primarni je cilj ovog rada istražiti postoje li razlike u percepciji obitelji i roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem.

4.2. Problemi i hipoteze istraživanja

1. Utvrditi koje aktivnosti kockanja prevladavaju kod mladih i u kojoj su mjeri razvili štetne psihosocijalne posljedice.
2. Utvrditi postoje li rodne razlike u učestalosti kockanja i izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica kod mladih.
3. Utvrditi doživljaj atmosfere u obitelji kod mladića, te njihovu procjenu roditeljskog ponašanja.
4. Utvrditi postoje li razlike u doživljaju atmosfere u obitelji mladića te njihovoj procjeni roditeljskog ponašanja, s obzirom na razinu izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica.

Iz navedenih problema proizlaze sljedeće hipoteze:

H1: Mladi najviše igraju sportske kladionice i lutrijske igre, dok su ostale igre na sreću manje zastupljene.

H2: Značajan dio mladih razvio je štetne psihosocijalne posljedice kockanja.

H3: Postoje rodne razlike u učestalosti kockanja i izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica, na način da mladići više kockaju i razvili su više štetnih psihosocijalnih posljedica.

H4: Mladići su u velikoj mjeri zadovoljni općom atmosferom u obitelji i roditeljskim ponašanjem.

H5: Postoje razlike u doživljaju atmosfere u vlastitoj obitelji s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica, na način da mladići koji su razvili ozbiljnije posljedice niže procjenjuju obiteljsku atmosferu.

H6: Postoje razlike u procjeni roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem na način da mladići koji su razvili ozbiljnije posljedice povezane s kockanjem procjenjuju manje roditeljske podrške, više restriktivne kontrole i više popustljivosti od strane svojih roditelja.

Kao što je već navedeno, istraživanja prevalencije pokazala su da je kockanje kod mladića zastupljenije nego kod djevojaka, odnosno kockanje se smatra dominantno „muškim“ fenomenom. I u ovom istraživanju očekuju se slični trendovi te će zbog toga pri provjeravanju posljednje tri hipoteze, u obzir uzimati samo subuzorak mladića.

5. Metodologija

5.1. Uzorak sudionika

Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 1061 učenika od prvog do završnog razreda različitih srednjoškolskih usmjerenja, iz dva najveća hrvatska grada – Zagreba i Splita. U uzorku je zastupljeno 59,6% mladića (N=620) te 40,4% djevojaka (N=420). Raspon dobi ispitanika kreće se od 14 do 20 godina, dok njihova prosječna dob iznosi $M_{dob}=16,18$ godina ($SD=1,214$). S obzirom na vrstu srednjoškolskog usmjerenja, u istraživanju su sudjelovali učenici trogodišnje strukovne škole (25,4%), četverogodišnje strukovne škole (37,1%) i učenici gimnazije (37,5%). Što se pak zastupljenosti učenika po razredima tiče, 28,3% njih pohađa prvi razred, 28% drugi razred, 23,5% treći, dok je samo 20,2% njih u četvrtom razredu. Iz postotaka je vidljivo kako je broj učenika trogodišnje strukovne škole manji od broja učenika preostalih srednjoškolskih usmjerenja, a razlog tome je nepostojanje četvrtog razreda u strukovnim trogodišnjim programima. Prosječan školski uspjeh učenika u ovom istraživanju iznosi 3,82.

Tablica 1. Opis uzorka prema osnovnim sociodemografskim obilježjima (N=1061)

GRAD	Zagreb		Split	
SPOL	M= 620 (59,6%)		Ž=420 (40,4%)	
VRSTA ŠKOLE	Strukovna trogodišnja 264 (25,4%)	Strukovna četverogodišnja 386 (37,1%)		Gimnazija 390 (37,5%)
RAZRED	1.razred 292 (28,3%)	2.razred 289 (28,0%)	3.razred 243 (23,5%)	4.razred 209 (20,2%)

5.2. Instrumentarij

Istraživanje je provedeno putem anketnog upitnika koji, u jednom dijelu, predstavlja modificiranu verziju anketnog upitnika kanadskog istraživanja pod nazivom „*Parents as Partners Gambling Research Study*“ provedenog tijekom 2008. i 2009. godine pod vodstvom prof.dr.sc. J. Derevenskog sa Sveučilišta McGill u Montrealu. S obzirom da iz problema istraživanja proizlazi nekoliko pojedinačnih ciljeva i hipoteza, u istraživanju je korišteno više različitih instrumenata. Instrumenti koji su značajni za interpretaciju rezultata uključuju Upitnik o općim i sociodemografskim podacima, Skalu kvalitete obiteljskih interakcija – KOBİ, Upitnik roditeljskog ponašanja – URP29, Upitnik aktivnosti kockanja te Ukupnu mjeru ozbiljnosti problema povezanih s kockanjem (*General Problem Severity Subscale-GPSS*), kao dio Kanadskog upitnika kockanja mladih (*Canadian Adolescent Gambling Inventory- CAGI*).

1. Upitnik o općim i socio-demografskim podacima

Putem upitnika o općim i socio-demografskim podacima prikupljeni su podaci koji se tiču spola učenika, dobi, škole i razreda kojeg učenik pohađa, školskog uspjeha u prethodnom razredu te osoba s kojima mlada osoba živi u kućanstvu.

2. Skala kvalitete obiteljskih interakcija – KOBİ (Vulić-Prtorić, 2000)

Riječ je o skali koja mjeri interakcije djeteta i roditelja na dvije dimenzije - prihvaćanje (emocionalna toplina, intimnost) i odbacivanje (kontrola, emocionalno zanemarivanje), a sastoji se od 5 subskala: (1) Zadovoljstvo vlastitom obitelji, (2) Prihvaćanje od strane majke, (3) Prihvaćanje od strane oca, (4) Odbacivanje od strane majke i (5) Odbacivanje od strane oca (Vulić- Prtorić, 2004). U ovom je istraživanju korištena samo prva subskala koja se sastoji od 11 tvrdnji. Navedena se subskala odnosi na opću atmosferu u obitelji te na djetetove osjećaje u odnosu na obitelj kao cjelinu. Učenici su, na ljestvici od pet stupnjeva, procjenjivali koliko se svaka od navedenih tvrdnji odnosi na njihovu obitelj. Prema tome, zaokruživali su jedan od brojeva na skali, od kojih 1=uopće nije točno, do 5=da, u potpunosti je točno. Primjeri nekih čestica na ovoj skali su: „*Za mene je obitelj izvor utjeha i zadovoljstva.*“, „*Želio*

bih da nisam član moje obitelji.“ ili „U mojoj obitelji me nitko ne razumije.“. Primjenom Skale kvalitete obiteljskih interakcija - KOBI omogućeno je mjerenje osjećaja djeteta koji se tiču njegove obitelji te općenitog zadovoljstva obiteljskim životom.

3. Upitnik roditeljskog ponašanja – URP29

Upitnik roditeljskog ponašanja - URP29 (Kuterovac Jagodić, Keresteš i Brković, 2007) obuhvaća sedam aspekata roditeljskog ponašanja: (1) Toplina (pokazivanje ljubavi, prihvaćanje, bliskost), (2) Autonomija (poštovanje djetetova izbora i uvažavanje njegove psihološke neovisnosti), (3) Induktivno rezoniranje (discipliniranje korištenjem objašnjavanja i jasnog argumentiranja), (4) Roditeljsko znanje (nadzor i poznavanje djetetovih aktivnosti), (5) Intruzivnost (pokušaji upravljanja djetetovim osjećajima, kritiziranje i izazivanje krivnje), (6) Kažnjavanje (grubi postupci kažnjavanja poput vikanja i tjelesnih kazni) i (7) Popustljivost (popuštanje djetetovim željama i zahtjevima). Radi se o novijoj, unaprijeđenoj verziji Upitnika roditeljskog ponašanja - URP32, koju karakterizira jednostavna faktorska struktura i zadovoljavajuće visoka razina pouzdanosti. Upitnik se stoga smatra prikladnim mjernim instrumentom za procjenu širokog spektra roditeljskih ponašanja na dimenzijama Roditeljske podrške, Restriktivne kontrole i Popustljivosti (Keresteš, 2012). Za potrebe ovog istraživanja učenici su radili procjenu ponašanja svojih roditelja, gdje su posebno procjenjivali majku, a posebno oca (1 = uopće nije točno za nju/njega do 4 = u potpunosti je točno za nju/njega).

4. Upitnik aktivnosti kockanja

U ovom istraživanju koristila se skraćena i modificirana verzija Upitnika aktivnosti kockanja (Ricijaš i sur., 2011). Ovim se upitnikom ispitala uključenost u 6 vrsta igara na sreću koje su se u istraživanjima u Hrvatskoj pokazala najviše zastupljenima. Riječ je o loto igrama, jednokratnim srećkama, sportskom klađenju, igrama na automatima, ruletu u casinu i kartanju za novac. Učenici su prvo ispunjavali jesu li ikada igrali gore navedenu igru te ukoliko jesu, koliko često prosječno igraju. Raspon odgovora kretao se od „jednom godišnje ili manje od toga“ do „svakodnevno“.

5. Ukupna mjera ozbiljnosti problema povezanih s kockanjem (*General Problem SeveritySubscale-GPSS*) kao dio Kanadskog upitnika kockanja mladih (*Canadian Adolescent GamblingInventory- CAGI*)

Kanadski upitnik kockanja adolescenata - CAGI (Wiebe, Tremblay, Wynne i Stinchfield, 2010) smatra se prvim instrumentom koji je konstruiran ciljano za procjenu rizičnosti kockanja adolescenata (Dodig, 2013). Vrijednosti ovog instrumenta su da povećava pouzdanost prikupljenih podataka, daje prikaz realne slike problema povezanih s kockanjem te ima dobre metrijske karakteristike. Instrument sadrži mjere pet područja, a to su (1) Vrste kockarskih aktivnosti, (2) Učestalost sudjelovanja u različitim kockarskim aktivnostima, (3) Vrijeme provedeno na pojedinoj kockarskoj aktivnosti, (4) Prosječna potrošnja novca na kockanje i (5) 24 čestice koje se raspoređuju na četiri faktora: a) Psihološke posljedice kockanja, b) Socijalne posljedice kockanja, c) Financijske posljedice kockanja, d) Preokupacija i nedostatak kontrole. U ovom se istraživanju koristio peti rezultat koji se tiče opće mjere ozbiljnosti problema (GPSS). On sadrži 9 tvrdnji, a neke od njih su: „*Koliko često si aktivnosti vezane uz kockanje/klađenje planirao?*“, „*Koliko često si skrivao svoje kockanje/klađenje od roditelja, drugih članova obitelji ili nastavnika.*“, „*Koliko često si se vraćao drugi dan kako bi pokušao vratiti novac kockanjem/klađenjem?*“. Učenici su na ove tvrdnje odgovarali zaokruživanjem jednog od brojeva na ljestvici od 1 do 4, od kojih je 1 = nikada, a 4 = gotovo uvijek. Ukupni rezultat daje podatak o intenzitetu štetnih psihosocijalnih posljedica, a sukladno njemu, učenike klasificiramo u tri skupine (Tremblay i sur., 2010; prema Dodig, 2013):

- a) Nepostojanje problema vezanih uz kockanje – zeleno svjetlo (0-1 bod),
- b) Niska do srednja ozbiljnost problema – žuto svjetlo (2-5 boda),
- c) Visoka ozbiljnost problema – crveno svjetlo (6 i više bodova).

5.3. Postupak provedbe istraživanja

Kao što je ranije spomenuto, ovo istraživanje sastavni je dio znanstveno-istraživačkog projekta „Roditeljska percepcija kockanja mladih“, čije se aktivnosti provode na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u okviru šireg projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“, pod

voditeljstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša. Istraživanje je provedeno sa učenicima različitih srednjoškolskih usmjerenja u Zagrebu i Splitu, a upitnik su ispunjavali u svojim razredima. Za ispunjavanje upitnika učenici su imali jedan školski sat, a prije ispunjavanja usmeno su bili informirani o cilju i svrsi istraživanja, kao i o činjenici da je ispunjavanje upitnika u potpunosti anonimno. Također, dalo im se do znanja da u bilo kojem trenutku mogu odustati od ispunjavanja te ih se zamolilo da na pitanja odgovaraju istinito.

5.4. Način obrade podataka

U svrhu ostvarivanja postavljenog cilja i odgovora na istraživačke probleme, korištene su sljedeće statističke metode i analize: metode deskriptivne statistike, Hi-kvadrat test, T – test i Analiza varijance (ANOVA).

6. Rezultati istraživanja i rasprava

6.1. Aktivnosti kockanja i izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica

U ovom će poglavlju biti prikazani rezultati koji se tiču učestalosti igranja različitih igara na sreću, izraženosti problema povezanih s kockanjem kao i eventualnih rodni razlika i razlika s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem.

6.1.1. Učestalost igranja različitih igara na sreću

S obzirom da je iz uvodnog teksta ovog rada vidljivo da značajan udio mladih kocka, željeli smo istražiti kolika je učestalost igranja različitih igara na sreću kod srednjoškolaca iz ovog uzorka. Pritom smo istraživali koliko često mladi igraju loto, jednokratne srećke, sportske kladionice, igre na automatima, rulet u casinu ili kartaju za novac. Naime, srednjoškolci su ispunjavali Upitnik aktivnosti kockanja (Ricijaš i sur., 2011), gdje su odgovarali na pitanja jesu li ikada igrali neku od navedenih igara na sreću te ako jesu koliko često i s koliko su godina to učinili prvi puta. U tablici u nastavku navedena je zastupljenost pojedinih igara na sreću, odnosno prikazana je učestalost njihovog igranja. Učestalost je interpretirana na cijelom uzorku srednjoškolaca pri čemu smo njihove odgovore (u originalnom instrumentu odgovarali su na ljestvici od 6 stupnjeva, od 1=nikada do 6=svakodnevno) kategorizirali u 3 kategorije: (1) nikada, (2) povremeno (jednom godišnje, par puta godišnje i jedan do dva puta mjesečno), (3) redovito (jednom tjedno ili češće).

Tablica 2. Deskriptivni prikaz frekvencije igranja različitih igara na sreću (N=1061)

		NIKADA	POVREMENO	REDOVITO
Loto igre (Loto 6/45, EuroJackpot)	N	688	327	32
	%	(65,7%)	(31,2%)	(3,1%)
Jednokratne srećke/strugalice	N	570	460	16
	%	(54,5%)	(44,0%)	(1,5%)
Sportsko klađenje	N	619	269	153

	%	(59,5%)	(25,8%)	(14,7%)
Igre na automatima	N	784	193	63
	%	(75,4%)	(18,6%)	(6,1%)
Rulet u casinu	N	945	86	16
	%	(90,3%)	(8,2%)	(1,5%)
Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)	N	747	258	42
	%	(71,3%)	(24,6%)	(4,0%)

Gledajući navedene odgovore ispitanika (Tablica 2) možemo zaključiti da najviše srednjoškolaca redovito igra sportske kladionice (14,7%), dok i veliki postotak njih to čini povremeno (25,8%). Ovi podaci ne samo da idu u prilog ranije postavljenoj hipotezi, gdje je pretpostavka bila da će sportske kladionice, uz lutrijske igre, biti najzastupljenija aktivnost među mladima, već je i u skladu s rezultatima istraživanja Ricijaša i suradnika (2016), u kojem se klađenje na sportske rezultate pokazalo najučestalijom igrom na sreću. Također, lutrijske su se igre isto tako, sukladno postavljenim hipotezama, pokazale učestalima među mladima. Naime, pokazalo se da 31,2% srednjoškolaca povremeno igra loto te 44% njih jednokratne srećke, dok manji postotak njih to čini redovito.

Nadalje, i kartanje za novac pokazalo se vrlo popularnom igrom među srednjoškolcima. Čak 24,6% mladih povremeno karta za novac, s time da redovito to čini njih 4%. Slični rezultati dobiveni su i za igre na automatima. Gotovo 19% ispitanika povremeno igra ove igre, dok 6,1% njih to čini redovito. Iako postoci nisu preveliki, i dalje su alarmantni. Manja učestalost kockanja pokazala se kod ruleta u casinu. Rezultati su pokazali da je 86 srednjoškolaca (8,2%) navelo da povremeno igra rulet, a njih 16 (1,5%) da rulet igra redovito. Ovi rezultati su u skladu s očekivanjima, s obzirom da mladi ne mogu lako pristupiti navedenoj igri.

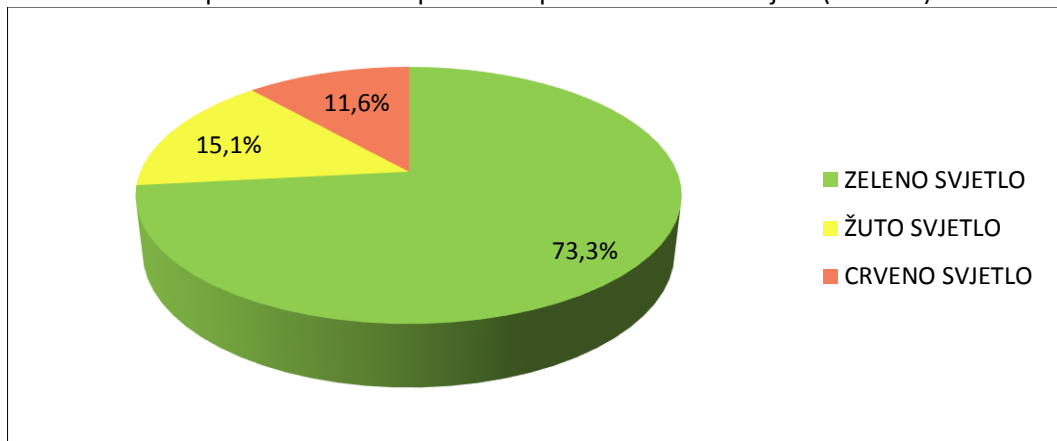
Svi navedeni rezultati potvrdili su dosada provedena istraživanja na području Republike Hrvatske. I dalje je vrlo značajan postotak mladih koji igra igre na sreću povremeno, a još važnije, onih koji to čine redovito. Iako se pokazalo da su sportske kladionice najzastupljeniji oblik igara na sreću, ni učestalost igranja drugih igara nije za

zanemariti. Zabrinjavajuć je podatak da se značajan broj maloljetnika upušta u rizične aktivnosti kockanja, odnosno da se uključuje u različite oblike igara na sreću.

6.1.2. Izraženost problema povezanih s kockanjem

S obzirom da, kao što smo vidjeli, mladi u velikoj mjeri sudjeluju u aktivnostima kockanja, željeli smo istražiti koji udio mladih već osjeća štetne posljedice povezane s kockanjem. Izraženost problema povezanih s kockanjem izmjerena je Kanadskim upitnikom kockanja mladih (*Canadian Adolescent Gambling Inventory- CAGI* (Wiebe, Tremblay, Wynne i Stinchfield, 2010)), konkretno subskalom opće mjere problema povezanih s kockanjem (*Problem Severity Subscale-GPSS*) koja je dio upitnika. Kao što je prethodno navedeno, prema ovom upitniku, srednjoškolce klasificiramo u tri skupine, ovisno o stupnju ozbiljnosti problema povezanih s kockanjem. Oni učenici kod kojih nepostoje problemi vezani uz kockanje spadaju u skupinu tzv. *zelenog svjetla*, oni kod kojih je ozbiljnost problema niska do srednja u skupinu tzv. *žutog svjetla*, a oni kod kojih je ozbiljnost problema visoka, pripadaju u skupinu tzv. *crvenog svjetla*.

Slika 1. Grafički prikaz izraženosti problema povezanih s kockanjem (N=1061)

Analizom podataka(Slika 1) dobiveni su sljedeći podaci. Broj učenika koji nemaju problema povezanih s kockanjem („zeleno svjetlo“) je 771 (73,3%), 159 (15,1%) ih zadovoljavakriterije za „žuto svjetlo“, dok 122 (11,6%) učenika već osjeća visoku razinu problema povezanih s kockanjem („crveno svjetlo“). Navedeni rezultati pokazali su da je najveći broj onih koji nemaju probleme povezane s kockanjem, što je bilo i za očekivati.

Međutim, 15,1% srednjoškolaca razvilo je niske do umjerene probleme, dok je njih čak 11,6% razvilo ozbiljne probleme povezane s kockanjem. Ovi rezultati upućuju na činjenicu da često kada se mlada osoba upusti u kockarske aktivnosti, krene i razvoj štetnih psihosocijalnih posljedica. Prema svemu navedenom, može se zaključiti da su rezultati u skladu i s ranije navedenim inozemnim istraživanjima. Primjerice, gledajući isključivo Europu, podaci pokazuju da se prevalencija problematičnog kockanja među adolescentima kreće između 0,2 i 12,3 % (Calado i sur., 2016). Zanimljivo je da oni rezultati koji su dobiveni ovim istraživanjem pokazuju da se Hrvatska ne nalazi „u prosjeku“, već da se upravo mi nalazimo na gornjoj granici sa, u ovom slučaju, 11,6% mladih koje možemo svrstati u problematične kockare. Dobivene rezultate potvrđuje i domaće istraživanje Ricijaša i suradnika provedeno 2016. godine, koji su na uzorku od 2702 učenika utvrdili da čak 12,9% mladih osjeća ozbiljne štetne psihosocijalne posljedice. Vidimo da podaci oba istraživanja ukazuju da hrvatski srednjoškolci u većoj mjeri razvijaju probleme povezane s kockanje, pogotovo gledajući istraživanje Ricijaša i suradnika (2016) gdje prevalencija problematičnog kockanja iznosi gotovo 13%. Ovakvi rezultati poprilično su alarmantni, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu da su značajno viši nego u drugim zemljama svijeta.

6.1.3. Učestalost kockanja s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica

U dosadašnjem prikazu obrađenih podataka navedena je učestalost različitih igara na sreću, kao i izraženost problema povezanih s kockanjem. Ovaj se odlomak nastavlja na prethodna dva, te mu je za cilj prikazati zastupljenost različitih igara na sreću s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem.

Za skupinu srednjoškolaca koja zadovoljava kriterije za „zeleno svjetlo“ karakteristično je da njih 1% redovito igra lutrijske igre, a potom slijede kartanje za novac (1,2%) te igre na automatima (1,3%). Što se tiče najzastupljenije igre na sreću u Hrvatskoj, tj. sportskog klađenja, njih tek 2,6% redovito odlazi u sportske kladionice.

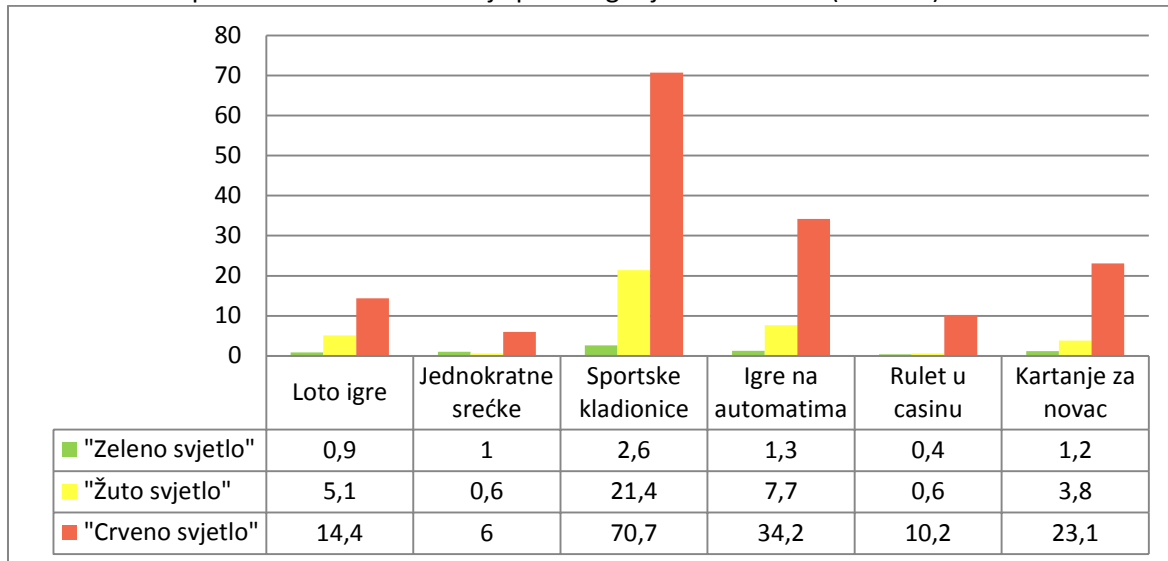
Nadalje, za kategoriju „žutog svjetla“ karakteristično je da 5,1% srednjoškolaca redovito igra loto listiće. Za razliku od prethodne kategorije, ovdje je zabilježena manja zastupljenost redovitog igranja jednokratnih srećki, odnosno prisutna je veća razlika između

pojedinih skupina lutrijskih igara (loto listića i jednokratnih srećki). Drugim riječima, dobiveno je da svega 0,6% mladih redovito igra jednokratne srećke. Ovaj se podatak može pripisati činjenici da mladi koji su razvili niže do umjerene probleme povezane s kockanjem vjerojatno više vremena provode igrajući neke ozbiljnije oblike igara na sreću, za razliku od „zelene“ kategorije. Kao što je i očekivano, veći je broj i onih koji igraju igre na automatima (7,7%) ili kartaju za novac (3,8%). Povećao se i broj mladih koji odlaze u casino, iako su postoci i dalje slični. Naime, 0,4% mladih kod kojih ne postoje problemi redovito odlaze u casino, kao i 0,6% onih koji su razvili niže do umjerene probleme povezane s kockanjem. Kad je pak riječ o odlasku u sportske kladionice, bilo je za očekivati da će i ovdje broj srednjoškolaca koji to čine redovito biti veći. Obradom podataka dobiveno je da 31,4% srednjoškolaca iz kategorije „žutog svjetla“ redovito odlazi u sportske kladionice.

Uzimajući u obzir dosada navedene podatke, za očekivati je da će se učestalost kockanja u kategoriji „crvenog svjetla“ još više povećati. Počevši od lutrijskih igara, gdje je ponovo zabilježena značajnija razlika među redovitim igranjem loto igara i jednokratnih srećki, pokazalo se da 14,4% mladih iz kategorije „crvenog svjetla“ redovito igra loto listiće, dok 6,0% mladih to čini s jednokratnim srećkama. U ovoj se kategoriji povećao i broj srednjoškolaca koji redovito kartaju za novac (23,1%), igraju igre na automatima (34,2%), pa čak i igre u casinu (10,2%). Isto tako, u skladu sa svim dosadašnjim rezultatima i istraživanjima, u kategoriji mladih koji su razvili ozbiljne probleme povezane s kockanjem skoro 71% njih redovito odlazi u sportske kladionice. S obzirom da se ipak radi o najozbiljnijoj kategoriji, svi ovi podaci u skladu su s očekivanjima. Može se primijetiti da je u kategoriji „crvenog svjetla“ više onih koji igraju sve igre na sreću, ali posebno one ozbiljnije, kao što je primjerice odlazak u casino. Ovi će podaci biti prikazani u grafu koji slijedi (Slika2).

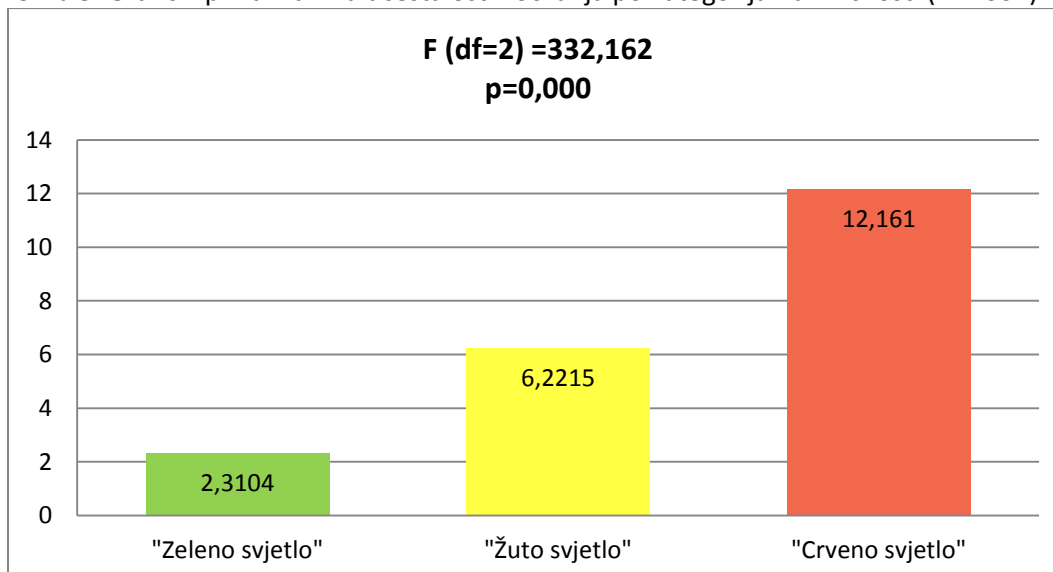

Slika 2. Grafički prikaz učestalosti kockanja po kategorijama rizičnosti (N=1061)

U nastavku su prikazani rezultati analize varijance kojom smo htjeli provjeriti postoji li statistički značajna razlika u ukupnom intenzitetu kockanja s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem (Slika 3).

Slika 3. Grafički prikaz razlika učestalosti kockanja po kategorijama rizičnosti (N=1061)

Iz grafa možemo vidjeti da postoji statistički značajna razlika ($p=0,000$) u ukupnom intenzitetu kockanja, s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica. Razliku se interpretira na način da, oni koji zadovoljavaju kategoriju „crvenog svjetla“ očekivano se i najučestalije upuštaju u razne oblike kockarskih aktivnosti, a njihova prosječna vrijednost na varijabli „ukupno kockanje“ iznosi 12,161. Slijede ih oni koji pripadaju kategoriji „žutog svjetla“, odnosno oni koji su razvili niske do umjerene probleme s kockanjem. Kod mladih

koji nisu razvili probleme povezane s kockanjem, učestalost kockanja je najniža. Scheffeovim testom provjerili smo razlike između svih kategorija međusobno i dobiveni rezultati pokazali su da postoji statistički značajna razlika između „zelenog“ i „žutog“, te „zelenog“ i „crvenog svjetla“, kao i „žutog“ i „crvenog“. Generalno, zamjećujemo da, što je učestalije igranje igara na sreću, to se više i povećavaju problemi povezani s kockanjem. Mladoj osobi koja će dulje i više sudjelovati u raznim kockarskim aktivnostima, trošiti više vremena i novaca na kockanje, očekivano će biti i više narušeno njeno psihosocijalno funkcioniranje (Dodig, 2013). Ovom ide u prilog i sama definicija problematičnog kockanja koja uključuje česte i ponavljane epizode kockanja koje prevladavaju u ovisnikovom životu na štetu socijalnih, radnih, materijalnih i obiteljskih vrijednosti (Čorak i sur., 2013). Drugim riječima, postoji logičnost u tumačenju dobivenih rezultata, s obzirom da je utvrđeno da serazina problema kod mladih smanjuje ili povećava ovisno o intenzitetu kockanja.

6.2. Učestalost kockanja i izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica s obzirom na spol

Dosada se govorilo općenito o učestalosti kockanja i izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica, a ovdje će biti riječ o rodnim razlikama. Prema tome, ispitivat će se treća hipoteza (H3) u kojoj očekujemo rodne razlike u učestalosti kockanja i izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica, na način da mladići više kockaju i razvili su više štetnih psihosocijalnih posljedica.

6.2.1. Rodne razlike u učestalosti igranja različitih igara na sreću

Prije svega je bitno utvrditi postoje li razlike u učestalosti sudjelovanja u aktivnostima kockanja s obzirom na spol pa smo te eventualne razlike provjerili provedbom Hi-kvadrat testa (Tablica 3).

Tablica 3. Razlike u sudjelovanju u različitim igrama na sreću s obzirom na spol (Hi-kvadrat test), (N=1061)

	Mladići			Djevojke			λ^2	p
	Nikada	Povremeno	Redovito	Nikada	Povremeno	Redovito		
Loto igre	383 (37,3%)	201 (19,6%)	28 (2,7%)	296 (28,8%)	117 (11,4%)	3 (0,3%)	16,736	,000
Jednokratne srećke	341 (33,2%)	257 (25,0%)	12 (1,2%)	219 (21,3%)	194 (18,9%)	4 (0,4%)	3,223	,200
Sportska kladionica	255 (25,0%)	210 (20,6%)	142 (13,9%)	357 (35,0%)	53 (5,2%)	4 (0,4%)	212,263	,000
Igre na automatima	401 (39,3%)	147 (14,4%)	59 (5,8%)	374 (36,6%)	37 (3,6%)	3 (0,3%)	83,793	,000
Rulet u casinu	522 (50,8%)	75 (7,3%)	15 (1,5%)	408 (39,7%)	8 (0,8%)	0 (0,0%)	47,412	,000
Kartanje za novac	393 (38,2%)	182 (17,7%)	36 (3,5%)	343 (33,4%)	69 (6,7%)	5 (0,5%)	42,615	,000

Gledajući frekvencije odgovora ispitanika (Tablica 3) kada je riječ o rodnim razlikama u njihovom sudjelovanju u različitim igrama na sreću, vidimo da su, sukladno postavljenoj hipotezi, ali i dosada provedenim istraživanjima, mladići ti koji se češće uključuju u različite oblike kockarskih aktivnosti. Drugim riječima, u gotovo svim oblicima igara na sreću, mladići postižu značajno veće rezultate od djevojaka. Jedina igra na sreću gdje razlike nisu značajne je igranje jednokratnih srećki ($p=0,200$). Pokazalo se da 257 mladića (25,0%) i 194 djevojaka (18,9%) povremeno igra jednokratne srećke, dok 12 mladića (1,2%) i 4 djevojke (0,4%) to čini redovito. Ovi rezultati ne začuđuju, s obzirom da se radi o igri na sreću za koju možemo pretpostaviti da se mladi neovisno o spolu podjednako uključuju. Prema tome, bilo je i za očekivati da kod igranja jednokratnih srećki neće postojati značajne rodne razlike. Nadalje, ono što se još jednom pokazalo jest da su sportske kladionice najpopularnija igra na sreću kod mladića. Osim sportskih kladionica i lutrijskih igara, kod mladića je vrlo popularno i kartanje za novac - 17,7% mladića to čini povremeno, a 3,5% redovito. Od igara na sreću,

djevojke najviše igraju lutrijske igre (jednokratne srećke i loto listiće), a potom sportske kladionice i kartanje za novac. Kod oba spola primijećeno je da je rulet u casinu najmanje zastupljena kockarska aktivnost.

Zaključno, dobiveni rezultati potvrđuju postavljenu hipotezu o postojanju rodni razlika u učestalosti kockanja, na način da mladići to čine češće. Dobiveni rezultati u skladu su i s ranije navedenim istraživanjima, akoja kontinuirano govore u prilog činjenici da je kockanje primarno muški fenomen. (Vitaro i sur., 1997.; Stinchfield, 2000; Raisamo i sur., 2013).

6.2.2. Rodne razlike u izraženosti štetnih psihosocijalnih posljedica

Nakon što se u prethodnom poglavlju testiralo postojanje rodni razlika u učestalosti kockanja, ovdje će se vidjeti postoje li rodne razlike i u razvoju štetnih psihosocijalnih posljedica s obzirom na spol. Pretpostavka je da će mladići razviti više štetnih psihosocijalnih posljedica. I prilikom ove obrade podataka korišten je Hi-kvadrat test.

Tablica 4. Razlike u izraženosti problema povezanih s kockanjem s obzirom na spol (N=1061)

		Mladići	Djevojke	χ^2	p
„Zelena svjetlo“	N	364	396	166,144	,000
	%	(59,2%)	95,0%		
„Žuto svjetlo“	N	137	18		
	%	(22,3%)	(4,3%)		
„Crveno svjetlo“	N	114	3		
	%	(18,5%)	(0,7%)		

U skladu s dosadašnjim istraživanjima postavljenom hipotezom, obradom podataka se pokazalo da postoje značajne spolne razlike u izraženosti problema ($p=0,000$), na način da su ih mladići razvili više. Naime, i u kategoriji „žutog svjetla“, ali još važnije „crvenog svjetla“,

zastupljeno je puno više mladića. To bi značilo da je 137 mladića (22,3%) u usporedbi s 18 (4,3%) djevojaka razvilo niske do srednje probleme povezane s kockanjem, dok je njih čak 114 (18,5%) u usporedbi sa samo 3 (0,7%) djevojaka razvilo ozbiljne probleme povezane s kockanjem. Ovi rezultati ukazuju da je kockanje, ne samo izrazito „muška aktivnost“, nego i značajno više posljedica ostavlja na mladiće. Kako se podaci nadovezuju na prethodne, bilo je i za očekivati da će, s obzirom da se mladići više uključuju u sve oblike kockarskih aktivnosti, razviti i više problema povezanih s kockanjem. Kao što je to ranije navedeno, i rezultati raznih stranih istraživanja (Derevensky i Gilbeau, 2015; Desai, Maciejewski, Pantaloni i Potenza, 2005; Donati, Chiesi i Primi, 2013; Welte, Barnes, Tidwell i Hoffman, 2009; prema Ricijaš i sur., 2016) ističu da mladići igraju one vrste igara koje su rizičnije za razvoj ozbiljnih problema povezanih s kockanjem. Hardoon i sur. (2004; prema Bojčić, 2016) također otkrivaju da su mladići skloniji kockanju od djevojaka, a samim time i razvoju štetnih posljedica kockanja. Dobiveni rezultati koji se tiču spolnih razlika ne iznenađuju, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu je za muški spol općenito više karakteristično da se uključuju u različita rizična ponašanja za vrijeme adolescencije te manifestiraju više eksternaliziranih problema. Povezano s time, kako se mladi sa problemima u ponašanju češće uključuju u aktivnosti koje imaju veze s kockanjem (Sheard i sur., 2010), veći je naglasak u ovom radu stavljen na mladiće. Odnosno, prilikom ispitivanja razlika u percepciji obitelji te roditeljskog ponašanja i njihovoj povezanosti s uključivanjem u kockarske aktivnosti i razvojem problema, u obzir su uzeti samo mladići.

6.3. Razlike u doživljaju vlastite obitelji mladića s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem

U naredna dva poglavlja pokušat ćemo odgovoriti na pitanje razlikuju li se mladići u doživljaju obiteljske atmosfere i roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost štetnih posljedica povezanih s kockanjem. Kako je temeljni cilj ovog diplomskog rada istražiti postoje li razlike u percepciji obitelji i roditeljskog ponašanja između mladića koji su razvili probleme povezane s kockanjem i onih koji nisu, vrlo nam je važno odgovoriti na navedena pitanja. Najprije je ispitivano kakav je uopće doživljaj obiteljske atmosfere i roditeljskog ponašanja

kod svih mladića općenito, a potom su testirane razlike s obzirom na razinu izraženosti problema povezanih s kockanjem.

6.3.1. Razlike u doživljaju opće atmosfere u obitelji

U ovom poglavlju bit će prikazano zadovoljstvo općom atmosferom u obitelji od strane mladića, te postojanje eventualnih razlika u doživljaju atmosfere u vlastitoj obitelji s obzirom na izraženost štetnih psihosocijalnih posljedica. Pretpostavka je da će mladići koji su razvili ozbiljnije posljedice procijeniti obiteljsku atmosferu lošijom.

Što se tiče zadovoljstva općom atmosferom u obitelji, ono je izmjereno skalom kvalitete obiteljskih interakcija – KOBI (Vulić- Prtorić, 2000). Učenici su, na ljestvici od pet stupnjeva, procjenjivali koliko se svaka od navedenih tvrdnji odnosi na njihovu obitelj te prema tome zaokruživali jedan od brojeva na skali. Rezultati dobiveni na ovom upitniku deskriptivno su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5. Deskriptivni prikaz odgovora ispitanika na Skali kvalitete obiteljskih interakcija – KOBI, mladići (N=620)

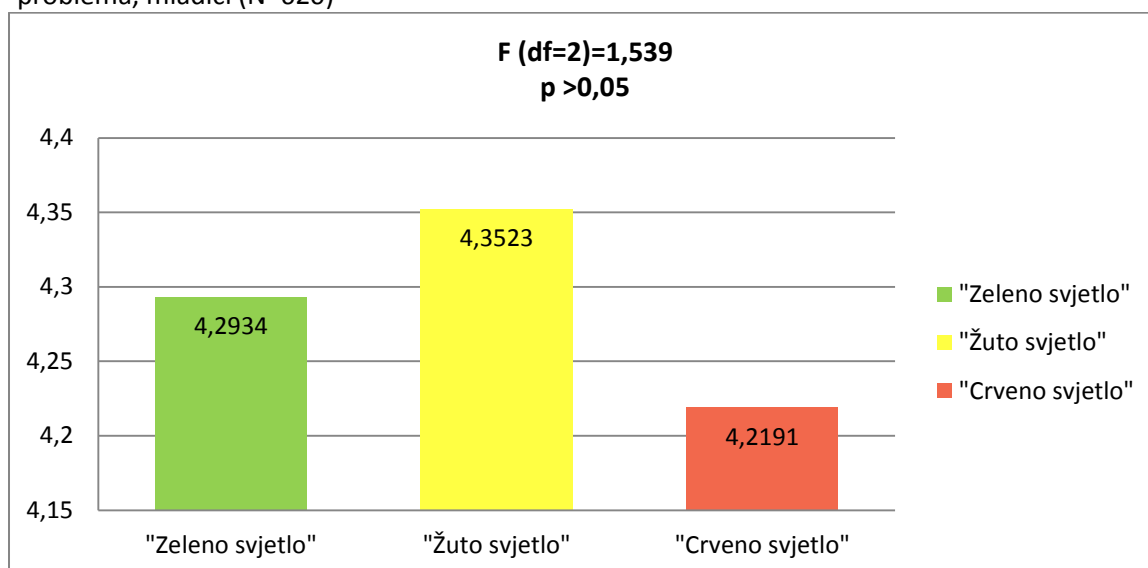
Tvrdnje	Uopće nije točno	Uglavnom je netočno	Nisam siguran	Uglavnom je točno	U potpunosti je točno
1.Za mene je obitelj izvor utjehe i zadovoljstva	2,4%	2,8%	12,6%	38,6%	43,6%
2.Moja obitelj mi ide na živce	35,6%	35,0%	16,3%	9,5%	3,6%
3.Kad odrastem i budem imao svoju obitelj ona će u mnogočemu biti slična mojoj sadašnjoj obitelji	7,3%	9,3%	31,3%	33,0%	19,2%
4.Želio bih da nisam član moje obitelji	86,3%	8,4%	3,1%	1,5%	0,8%
5.Osjećam se kao stranac u svojoj obitelji	85,3%	8,4%	3,2%	1,3%	1,8%
6.U usporedbi s drugim obiteljima mislim da je moja jako dobra	2,1%	2,3%	15,9%	37,7%	42,1%
7.U mojoj obitelji me nitko ne razumije	52,8%	26,8%	12,9%	4,8%	2,6%
8.Ponosan sam na svoju obitelj	1,6%	2,1%	10,7%	26,4%	59,2%
9.Moja obitelj je jedna	80,9%	9,7%	5,0%	2,1%	2,3%

nesretna obitelj					
10.Članovi moje obitelji čine dobro jedni drugima	2,6%	2,9%	9,2%	32,3%	53,0%
11.Mogu se zaista pouzdati u svoju obitelj	1,8%	2,6%	8,9%	24,2%	62,5%

Uvidom u Tablicu 5., jasno vidimo da su mladići u velikoj mjeri zadovoljni općom atmosferom u obitelji. Na tvrdnje kao što su „*Za mene je obitelj izvor utjehe i zadovoljstva*“, „*U usporedbi s drugim obiteljima mislim da je moja jako dobra*“, „*Ponosan sam na svoju obitelj*“, „*Članovi moje obitelji čine dobro jedni drugima*“ ili „*Mogu se zaista pouzdati u svoju obitelj*“ učenici su u najvećem broju odgovarali sa „*U potpunosti je točno*“. S druge strane, negativne tvrdnje koje su opisivale atmosferu u obitelji, kao što su primjerice „*Želio bih da nisam član moje obitelji*“, „*Osjećam se kao stranac u svojoj obitelji*“ ili „*Moja obitelj je jedna nesretna obitelj*“, u najvećoj su mjeri ocijenjene s najmanjim mogućem brojem ili kao „*Uopće nije točno*“.

Nadalje, analizom varijance i Scheffeovim Post Hoc testom ispitivane su razlike u generalnom doživljaju obitelji (prosječni rezultat na skali) s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem. Pretpostavlja se da će mladići kod kojih su prisutne ozbiljnije posljedice, obiteljsku atmosferu procijeniti lošijom. Dobiveni rezultati pokazali su da ne postoje statistički značajne razlike ($F(df=2)=1,539$; $p>0,05$) između triju kategorija rizičnosti, u odnosu na zadovoljstvo općom atmosferom u obitelji. Drugim riječima, i mladići koji pripadaju skupini onih koji nisu razvili probleme povezane s kockanjem, kao i oni koji su razvili niske do umjerene, ali i visoke probleme, u jednakoj su mjeri zadovoljni općom obiteljskom atmosferom. Ovo pokazuje da nije potvrđena postavljena hipoteza, odnosno da mladići koji su razvili ozbiljnije štetne posljedice ipak ne procjenjuju obiteljsku atmosferu lošijom od drugih. U grafu koji slijedi prikazani su dobiveni rezultati (Slika 4).

Slika 4. Grafički prikaz razlika u doživljaju opće atmosfere u obitelji s obzirom na izraženost problema, mladići (N=620)

Inozemna istraživanja koja su istraživala značaj obiteljskih varijablu kontinuirano potvrđuju njihov značaj. Primjerice, pokazalo se daje visoka razina obiteljske kohezije zaštitni čimbenik protiv razvijanja problema povezanih s kockanjem (Casey i sur., 2011). Također, rezultati istraživanja pokazali su da u onim obiteljima u kojima je razvijena veća privrženost između roditelja i djeteta, niža je stopa adolescentskog kockanja. S druge strane, u onim obiteljima u kojima vlada loša komunikacija i nedostaje povjerenje, problemi kockanja među mladima bit će češći (Magoon i Ingersoll, 2006; prema Gupta i Derevensky, 2008). Unatoč činjenici da postavljena hipoteza ipak nije potvrđena i da su dobiveni rezultati kontradiktorni rezultatima inozemnih istraživanja, postavlja se pitanje zašto su ovdje dobiveni baš ovakvi rezultati. Odgovor na ovo pitanje možemo pronaći u tome da, prilikom istraživanja percepcije obiteljske atmosfere mladih, vjerojatno nismo obuhvatili jednake konstrukte kao inozemna istraživanja. Zašto mladići koji su razvili probleme povezane s kockanjem jednako percipiraju obiteljsku atmosferu kao i oni koji nisu? Je li obiteljska atmosfera i jačina povezanosti među članovima obitelji zaista jedan od zaštitnih čimbenika kad je u pitanju problematično kockanje mladih? S druge strane, je li danas, zbog sve veće dostupnosti raznovrsnih igara na sreću, kockanje podjednako prisutno među svim mladima neovisno o tome u kakvim obiteljima odrastaju? Postaju li možda igre na sreću u našoj zemlji toliko pristupačne mladima, da o tome hoće li se ili neće uključiti u kockarske aktivnosti, ovisi isključivo o mladoj osobi i njenim osobinama ličnosti? Iako smatram da ne postoji

jednoznačan odgovor, ovo su samo neka od mogućih pitanja koja proizlaze iz ovdje dobivenih rezultata. Stoga, postoji potreba za dodatnim istraživanjima koja će se baviti rizičnim čimbenicima za razvoj problema povezanih s kockanjem, s naglaskom na obitelji kao zaštitnim čimbenikom za razvoj problema.

U sljedećem odlomku bit će ispitana i procjenaroditeljskog ponašanja od strane mladića, kao i postojanje razlika u procjeni roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem.

6.3.2. Razlike u procjeni roditeljskog ponašanja

Nakon što je hipoteza koja se tiče zadovoljstva mladića općom atmosferom u obitelji i roditeljskim ponašanjem odbačena, sada će se ispitivati posljednja hipoteza koja se odnosi na roditeljsko ponašanje. Pretpostavka je, kao i ranije, da mladići u velikoj mjeri procjenjuju roditeljsko ponašanje dobrim. Procjena roditeljskog ponašanja ispitana je Upitnikom roditeljskog ponašanja – URP29 (Kuterovac Jagodić, Keresteš i Brković, 2007) koji mjeri širok spekter roditeljskih ponašanja na dimenzijama Roditeljske podrške, Restriktivne kontrole i Popustljivosti. Mladići su procjenjivali ponašanja svojih roditelja, gdje su posebno procjenjivali majku, a posebno oca. Rezultati koji su dobiveni iz ovog upitnika prikazani su u sljedećoj tablici (Tablica 6).

Tablica 6. Deskriptivni prikaz odgovora ispitanika na Upitniku roditeljskog ponašanja – URP29, mladići (N=620)

	MAJKA				OTAC			
	1=nije točno za nju	2=nije baš točno za nju	3=dosta je točno za nju	4=u potpunosti je točno za nju	1=nije točno za njega	2=nije baš točno za njega	3=dosta je točno za njega	4=u potpunosti je točno za njega
1. Objašnjava mi kako se osjeća kada učinim nešto dobro ili loše	7,1%	15,4%	39,5%	37,9%	18,0%	25,5%	31,3%	25,2%
2. Lako je/ga nagovorim na ono što želim	16,6%	36,0%	31,9%	15,4%	18,7%	34,7%	30,7%	15,9%
3. Objašnjava mi razloge za postojanje pravila	11,6%	19,1%	33,6%	35,7%	15,3%	18,8%	30,4%	35,6%

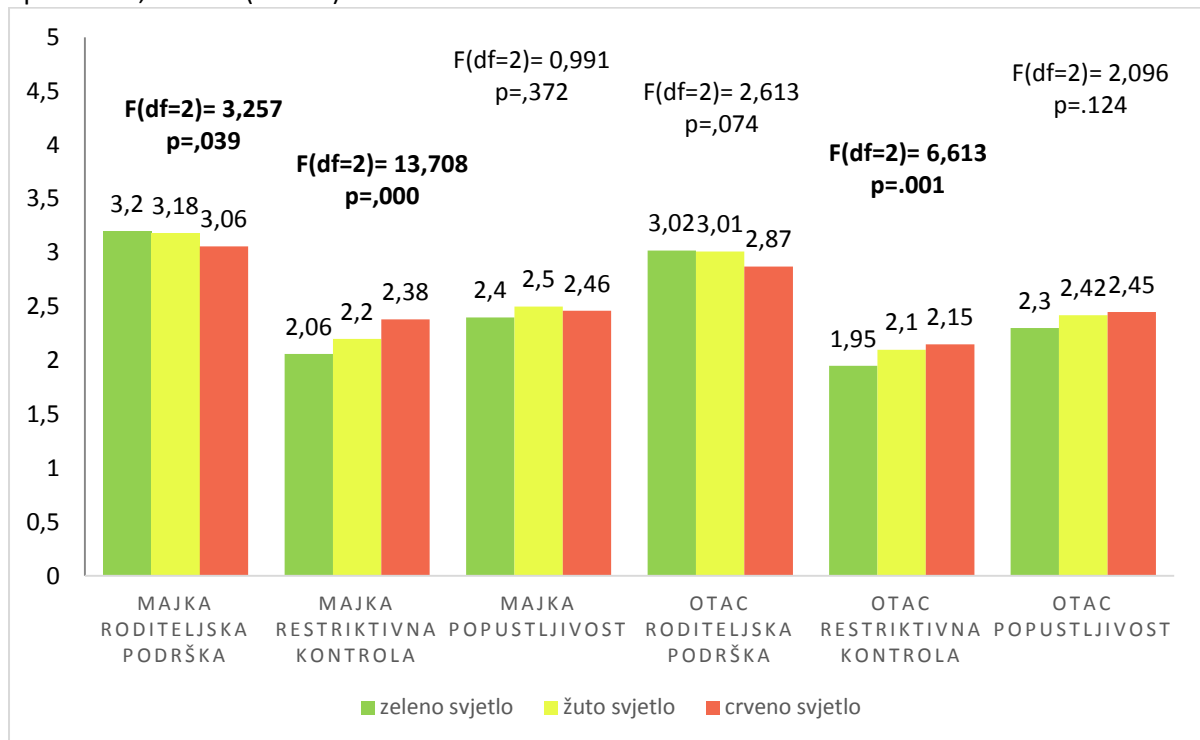
4. Pokazuje mi da me voli	2,1%	3,8%	15,8%	78,2%	4,8%	9,8%	22,7%	62,7%
5. Točno zna na što trošim novac koji mi daje	17,3%	16,6%	31,1%	35,0%	18,2%	20,9%	28,4%	32,5%
6. Kažnjava me zabranjivanjem nekih stvari (gledanja TV, izlazaka...)	57,3%	17,9%	14,6%	10,2%	58,3%	19,6%	12,4%	9,6%
7. Viče kad se loše ponašam	14,8%	27,8%	27,7%	29,7%	20,4%	28,6%	27,9%	23,1%
8. On/ona i ja imamo topao i blizak odnos	4,1%	9,2%	31,8%	54,9%	7,2%	14,7%	32,5%	45,5%
9. Objasnjava mi zašto se trebam pridržavati pravila	6,1%	16,4%	35,6%	42,0%	9,1%	17,8%	33,4%	39,7%
10. Uči me da je važno da se borim za sebe i svoje ideje	4,4%	6,7%	21,0%	67,9%	6,7%	8,4%	21,5%	63,4%
11. Uvažava me kao osobu	4,4%	6,9%	20,3%	68,4%	4,8%	8,0%	21,6%	65,6%
12. Pljusne me kad se loše osjećam	69,7%	17,2%	7,2%	5,9%	73,2%	15,5%	7,0%	4,3%
13. Uživa raditi nešto zajedno sa mnom	6,1%	10,9%	39,6%	43,3%	6,7%	10,9%	34,9%	47,5%
14. Potiče me na razgovor o tome što mi se u životu događa	6,0%	14,9%	32,7%	46,4%	9,9%	23,5%	32,4%	34,3%
15. Obično zna kada ću u školi pisati test ili odgovarati	18,8%	21,9%	23,9%	35,4%	32,7%	26,9%	21,9%	18,6%
16. Objasnjava mi kako moje ponašanje utječe na druge	13,2%	23,0%	38,3%	25,5%	17,3%	26,8%	34,8%	21,1%
17. Kada sam neposlušan pošalje me u drugu prostoriju	61,6%	18,0%	11,9%	8,6%	62,5%	19,3%	11,2%	7,1%
18. Popustljiv/popustljiva je prema meni	12,5%	26,2%	39,8%	21,5%	15,8%	26,7%	38,4%	19,2%
19. Poklanja mi puno pažnje	5,2%	13,9%	32,6%	48,2%	7,9%	21,7%	32,7%	37,7%
20. Često mi govori kako bih se trebao ponašati i kakav bi trebao biti	4,9%	10,7%	35,6%	48,8%	8,1%	16,0%	32,4%	43,5%
21. Uvijek zna gdje sam	10,0%	19,3%	34,2%	36,5%	14,6%	22,1%	30,7%	32,7%
22. Potiče me da mislim svojom glavom	3,3%	3,3%	27,0%	66,4%	3,9%	6,9%	21,6%	67,6%
23. Previše me o svemu ispituje	11,3%	33,0%	26,4%	29,2%	22,0%	40,5%	22,3%	15,3%
24. Kada pogriješim nastoji da se osjetim krivim	24,0%	28,5%	26,2%	21,4%	26,6%	31,2%	24,5%	17,7%
25. Dobro poznaje moje prijatelje	9,2%	21,8%	36,9%	32,0%	15,4%	25,6%	30,9%	28,1%

26. Popusti kada se usprotivim njegovom/njezinom zahtjevu	25,3%	38,9%	29,4%	6,4%	32,4%	38,4%	21,7%	7,6%
27. Često je/ga poslušam tek kad me jako strogo kazni	39,2%	23,1%	18,3%	19,3%	40,1%	21,3%	18,7%	19,9%
28. Previše se miješa u moj život	35,5%	37,3%	18,7%	8,5%	42,2%	42,0%	10,5%	5,3%
29. Kad se ne ponašam kako on/ona želi prigovara mi i kritizira me	24,5%	29,1%	26,3%	20,1%	29,4%	31,3%	22,9%	16,4%

Rezultati prikazani u Tablici 6 govore u prilog tom da mladići u pravilu pozitivno procjenjuju ponašanje svojih roditelja na sve tri dimenzije upitnika. Što se konkretno tiče dimenzije Roditeljske podrške, mladići tvrdnje kao što su primjerice „*Pokazuje mi da me voli*“, „*On/ona i ja imamo topao i blizak odnos*“, „*Uživa raditi nešto zajedno sa mnom*“ ili „*Objašnjava mi zašto se trebam pridržavati pravila*“, uglavnom procjenjuju više karakterističnima za njihove roditelje. Potom, tvrdnje kao što su „*Previše se miješa u moj život*“, „*Više kad se loše ponašam*“ ili „*Kad sam neposlušan pošalje me u drugu prostoriju*“, a koje pripadaju dimenziji Restriktivne kontrole, mladići ocjenjuju umjereno prisutnima kod njihovih roditelja. I na dimenziji Popustljivosti vidljivi su različiti rezultati, gdje najvećim djelom prevladavaju srednji odgovori na upitniku. Tvrdnje koje se tiču ove dimenzije jesu „*Lako ga/je nagovorim na ono što želim*“, „*Popustljiv/popustljiva je prema meni*“ i „*Popusti kad se usprotivim njegovom/njezinom zahtjevu*“.

Nadalje, provedenom Analizom varijance i Scheffeovim Post Hoc testom ispitane su razlike u zadovoljstvu mladića roditeljskim ponašanjem s obzirom na izraženost problema. Pretpostavka je da postoje određene razlike u procjeni roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem, na način da mladići koji su razvili ozbiljnije posljedice procjenjuju manje roditeljske podrške, više restriktivne kontrole i više popustljivosti od strane svojih roditelja. U grafu koji slijedi (Slika 5) bit će prikazani dobiveni rezultati.

Slika 5. Grafički prikaz razlika u doživljaju roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema, mladići (N=620)

Uvidom u rezultate grafa (Slika 5), vidljivo je da postoji statistički značajna razlika u doživljaju roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema kod mladića, na dimenzijama roditeljske podrške i restriktivne kontrole kod majke te dimenziji restriktivne kontrole kod oca. Gledajući dimenziju roditeljske podrške od strane majke, rezultati provedenog post-hoc testa (Scheffe) pokazuju da postoji statistički značajna između tri navedene kategorije rizičnosti, na način da mladići koji zadovoljavaju kategoriju „zelenog svjetla“, odnosno oni koji nisu razvili probleme povezane s kockanjem iskazuju veću prisutnost roditeljske podrške, u odnosu na kategorije „žutog svjetla“ i „crvenog svjetla“ ($p=,039$). Statistički značajne razlike između mladića dobivene su i za dimenziju Restriktivne kontrole od strane majke. Ovog puta, oni mladići koji su razvili visoke probleme povezane s kockanjem govore o više restriktivne kontrole od strane njihove majke, u usporedbi s druge dvije kategorije ($p=,000$). Što se tiče očeva, jedina dimenzija gdje su prisutne statistički značajne razlike u doživljaju roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema kod mladića, također je dimenzija Restriktivne kontrole. Najviše restriktivne kontrole od strane očeva primjećuju mladi koji su razvili visoke probleme povezane s kockanjem, a potom ih slijede oni koji su razvili niske do umjerene probleme te oni mladići kod kojih nisu prisutni problemi povezani s kockanjem ($p=,001$).

Zaključno, hipoteza o postojanju razlika u procjeni roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem, na način da mladići koji su razvili ozbiljnije posljedice procjenjuju manje roditeljske podrške, više restriktivne kontrole i više popustljivosti od strane svojih roditelja, djelomično je potvrđena. Naime, interpretacijom rezultata pokazalo se da razlika postoji samo u dvije konkretne dimenzije, a to su Roditeljska podrška od strane majke i Restriktivna kontrola kod oba roditelja. Na dimenziji Popustljivosti nisu utvrđene statistički značajne razlike između navedenih skupina. Prema tome, analizom svih dobivenih rezultata postavlja se pitanje kako to da ne postoji razlika između mladića s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem na spomenutoj dimenziji, ukoliko znamo da djeca permisivnih roditelja pokazuju općenito više problema u ponašanju (Raboteg-Šarić i sur., 2002). Nadalje, ako uzmemo u obzir rezultate inozemnih istraživanja koja su pokazala da niska razina roditeljskog nadzora povećava rizik od uključivanja adolescenata u kockarske aktivnosti i razvijanje problema (Vachon i sur., 2004), možemo uočiti poveznicu s dobivenim rezultatima u ovom istraživanju. Mladići koji su razvili probleme povezane s kockanjem ovdje navode da doživljavaju više kontrole od strane svojih roditelja u usporedbi s njihovim vršnjacima. Međutim, ovdje je ispitivana restriktivna kontrola koja podrazumijeva vrlo strogo kontroliranje i nadzor. Na ovu vrstu kontrole može se gledati kao na pretjerano nastojanje kontrole djetetova ponašanja te sprječavanje njegove samostalnosti. Istraživanja su pokazala da roditeljska ponašanja sa oba pola dimenzije kontrole predstavljaju rizični čimbenik za razvoj djeteta (Becker, 1964; Vander-Zanden, 1993; prema Vizler, 2004). Stoga, ovdje se postavlja pitanje percipiraju li mladići veću razinu restriktivne kontrole od strane svojih roditelja samo zato jer su u povećanom oprezu da ih se ne „uhvati“ u aktivnostima kockanja ili je to zaista slučaj. Isto tako, postavlja se pitanje iz kojeg razloga oni mladići koji su razvili probleme povezane s kockanjem procjenjuju manje roditeljske podrške samo od strane majke. Vulić-Prtorić (2002) navodi da su obično, kad se pojave problemi između majke i sina, oni uglavnom vezani za ulogu majke kao autoriteta koji postavlja pravila. Odnosno, mladići očekuju od majke da se brine za njih, ali ne i da postavlja pravila i traži poslušnost. Uspoređujući očeve i majke može se reći da su majke one koje više vremena provode u kontaktu s djetetom i više se njime bave od očeva (Vizler, 2004). Prema tome, moguće je da majke češće moraju postavljati određene granice i time dijete može dobiti dojam da ga se ne podržava u onome što želi i radi. Nalazi li se upravo ovdje odgovor na ranije postavljeno pitanje, odnosno procjenjuju li mladići manje roditeljske podrške od

strane majke jer ih ona ne podržava u njima bitnim aktivnostima? Istraživanje koje je provedeno na uzorku od 516 studenata, pokazalo je potpuno suprotne rezultate od ovdje dobivenih. Mladi su značajno više podržavajućima procjenili majke, u usporedbi s očevima (Kos, 2016). Mogu li se možda ti suprotni rezultati objasniti razlikom u dobi ispitanika, s obzirom da su u navedenom istraživanju ispitivani studenti, a ne srednjoškolci? Ovdje navedena pitanja zasada nisu odgovorena provedenim istraživanjem, ali su zasigurno otvorila vrata budućim istraživačima koji žele ispitati ovu problematiku.

7. Zaključak

Kockanje je aktivnost koju većina mladih doživljava kao bezopasnu. Karakteristično je za osobe koje su sklone uključivanju u rizične situacije, aveže se uz subjektivni osjećaj uzbuđenja i psihološke napetosti (Blaszczynski i sur., 1986). Ipak, određeni dio mladih može razviti ozbiljne probleme s teškim psihosocijalnim i financijskim posljedicama (Hayer, Griffiths, 2014). Kao što je već ranije spomenuto, iako je riječ o manjoj brojci onih koji razvijaju probleme povezane s kockanjem, brojka je vrlo značajna. Tome u prilog idu mnogobrojna istraživanja koja ukazuju na rastući trend u prevalenciji kockanja adolescenata.

Kockanje je puno popularnije kod mladića (Vitaro i sur., 1997.; Stinchfield, 2000; Raisamo i sur., 2013) pa sam se u svome radu više usmjerila na njih. Mladići su ti koji češće kockaju, troše više novaca i vremena na kockanje te ulaze u veći broj različitih kockarskih aktivnosti (Grant i Potenza, 2004). Ovo su potvrdili i rezultati provedenog istraživanja, gdje se pokazalo da mladići više kockaju i razvijaju više štetnih psihosocijalnih posljedica.

U istraživanju na kojem se temelji ovaj rad, rezultati su velikim dijelom potvrdili gotovo sve postavljene hipoteze. Osim ispitivanja rodni razlika u učestalosti kockanja i razvoja štetnih psihosocijalnih posljedica kod mladih, ciljevi su se odnosili i na utvrđivanje aktivnosti kockanja koje prevladavaju kod mladih te ispitivanja u kojoj su mjeri mladi razvili štetne psihosocijalne posljedice. Naime, u skladu s ranije provedenim istraživanjima na području Republike Hrvatske, pokazalo se da mladi najviše igraju sportske kladionice i lutrijske igre te da je značajan dio onih koji su razvili štetne psihosocijalne posljedice povezane s kockanjem.

Poseban naglasak stavljen je na obiteljske čimbenike, a o tome govori i sam naslov diplomskog rada. Kako je obitelj značajan čimbenik razvoja svakog djeteta te je na njoj velika odgovornost za poželjna, ali i nepoželjna ponašanja djece i adolescenata, u svome sam se radu konkretno usmjerila na obiteljske čimbenike i ispitala vezu između obiteljskih čimbenika i uključenosti mladih u kockarske aktivnosti. Drugim riječima, zanimalo me postoji li povezanost kockanja mladih i njihovog doživljaja roditeljskog ponašanja. Pokazalo se da su mladići u velikoj mjeri zadovoljni općom atmosferom u obitelji i roditeljskim ponašanjem. Nadalje, uspoređivalo se zadovoljstvo općom atmosferom u obitelji i roditeljskim

ponašanjem kod mladića koji su razvili probleme povezane s kockanjem i kod onih kod kojih problemi nisu bili prisutni. S obzirom na izraženost problema, pokazalo se da ne postoje statistički značajne razlike u doživljaju atmosfere u vlastitoj obitelji kod mladića. S druge strane, kad su se ispitivale razlike u procjeni roditeljskog ponašanja, rezultati su ukazali na to da su mladići koji su razvili ozbiljne posljedice povezane s kockanjem, procijenili manje roditeljske podrške od strane majke, te više restriktivne kontrole kod oba roditelja. Roditeljsko ponašanje ispitivalo se kroz tri dimenzije koje uključuju roditeljsku podršku, restriktivnu kontrolu i popustljivost. Provedeno istraživanje nije pokazalo statistički značajne razlike na dimenziji popustljivosti između mladića, s obzirom na izraženost problema povezanih s kockanjem.

Svi ovi rezultati još jednom potvrđuju mnoge dosadašnje spoznaje na ovom području. Obitelj je jedan od značajnijih čimbenika koji utječe na pojavu problema u ponašanju kod djeteta pa tako i samog kockanja (Casey i sur., 2011). Ne samo da se smatra važnim čimbenikom zaštite, nego može istovremeno predstavljati velik rizik za razvoj problema u ponašanju kod adolescenata. Što se konkretno kockanja tiče, roditelji imaju veoma važnu ulogu kad je upitanju uključenost njihovog djeteta u ovakve aktivnosti. Ovo je istraživanje potvrdilo i ranije spoznaje koje se odnose na važnost obitelji i odnosa koji vladaju među članovima. U onim obiteljima u kojima je bolja obiteljska kohezija, gdje postoji veća privrženost između roditelja i djeteta te dijete osjeća više podrške od strane svojih roditelja, niža je stopa adolescentskog kockanja.

Spoznaje proizašle iz ovog istraživanja mogu koristiti istraživačima koji se bave proučavanjem ovisnosti o kocki, kao i onim stručnjacima koji izrađuju preventivne programe ili djeluju u području tretmana mladih ovisnika o kockanju.

Zaključno, mišljenja sam da se jako puno općenito govori o rizičnim čimbenicima koji su povezani s kockanjem, ali da se ne pridaje dovoljno pažnje onima koje se usko tiču obitelji. U Republici Hrvatskoj nedostaje istraživanja na ovu temu, a potreba za njima itekako postoji. Smatram da bi se buduća istraživanja trebala više okrenuti upravo ka ispitivanju obiteljskih čimbenika i njihovoj povezanosti s kockarskim ponašanjem adolescenata, a razlog tome je što obitelj predstavlja temelj buduće osobnosti svakog ljudskog bića pa tako i uvelike utječe na uključenost djeteta u razne oblike neadekvatnog ponašanja.

8. Literatura

1. Afifi, T.O., Brownridge, D.A., MacMillan, H., Sareen, J. (2010). *The Relationship of Gambling to Intimate Partner Violence and Child Maltreatment in a Nationally Representative Sample*. Journal of Psychiatric Research, 44, 331-337.
2. Bilić, V. (2012). *Životni ciljevi adolescenata sklonih kockanju*. Život i škola, 27, 77-93.
3. Bilić, V., Opić, S. (2013). *Adolescentsko kockanje: uloga spola, nekih obiteljskih i školskih čimbenika*. Školski vjesnik, 62(4), 455-478.
4. Blaszczynski, A., Wilson, A.C., McConaghy, N. (1986). *Sensation seeking and pathological gambling*. British Journal of Addiction, 81(1), 7-113.
5. Blaszczynski, A., Nower, L. (2002). *A pathways model of problem and pathological gambling*. Addiction, 97, 487-499.
6. Bojčić, K. (2016). *Prevenција ovisnosti o kockanju kod adolescenata*. Diplomski rad. Osijek: Studij pedagogije i povijesti na Filozofskom fakultetu u Osijeku.
7. Bulić, M. (2015). *Utjecaj obiteljskih prilika na poremećaje u ponašanju adolescenata*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za pedagogiju i Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
8. Calado, F., Alexandre J., Griffiths, M.D. (2016). *Prevalence of Adolescent Problem Gambling: A Systematic Review of Recent Research*. Journal of Gambling Studies, 33(2), 397-424.
9. Campbell, C., Derevensky, J., Meerkamper, E., Cutajar, J. (2011). *Parents' Perceptions of Adolescent Gambling: A Canadian National Study*. Journal of Gambling Issues, 25(25), 36-53.
10. Casey, D.M., Williams, R.J., Mossière, A.M., Schopflocher, D.P., el-Guebaly, N., Hodgins, D.C., Smith G.J., Wood, R.T. (2011). *The role of family, religiosity, and behavior in adolescent gambling*. Journal of Adolescence, 34, 841-851.
11. Cook, S., Turner, N., Paglia-Boak, A., Adlaf, E., M., Mann, R.,E. (2010). *Ontario Youth Gambling Report: Data from the 2009 Ontario Student Drug Use and Health Survey*. Problem Gambling Institute of Ontario. (https://www.problemgambling.ca/EN/Documents/OntarioYouthGamblingReport2010_Final.pdf)

12. Čorak, D., Krnić, D., Modrić, I. (2013). *Kocka i mladi*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Ravnateljstvo policije.
13. Derevensky J.L., Gupta, R. (2004). *Adolescents with Gambling Problems: A Synopsis of our Current Knowledge*. The Electronic Journal of Gambling Issues, 1-22.
14. Derevensky, J.L., Gupta, R., Winters, K. (2003). *Prevalence Rates of Youth Gambling Problems are the Current Rates Inflated*. Journal of Gambling Studies, 19(4), 405-425.
15. Derevensky, J.L., Dickson, L., Gupta, R. (2008). *Adolescent attitudes toward gambling*. Revista Brasileira de Terapias Cognitivas, 4(1), 1-17.
16. Dickson, L., Derevensky, J.L., Gupta, R. (2008). *Youth Gambling Problems: Examining Risk and Protective Factors*. International Gambling Studies, 8(1), 25-47.
17. Dodig, D. (2013). *Obilježja kockanja mladih i odrednice štetnih psihosocijalnih posljedica*. Doktorska disertacija. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.
18. Dodig, D., Ricijaš, N. (2011). *Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata*. Ljetopis socijalnog rada, 18(1), 103-125.
19. Dodig, D., Ricijaš, N., Rajić-Stojanović, A. (2014). *Sportsko klađenje studenata u Zagrebu – doprinos uvjerenja o kockanju, motivacije i iskustva u igrama na sreću*. Ljetopis socijalnog rada, 21(2), 215-242.
20. Đuranović, M. (2014). *Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka*. Školski vjesnik, 63(1/2), 119-132.
21. Elton-Marshall, T., Leatherdale S., T., Turner, N., E. (2016). *An Examination of Internet and Land-Based Gambling Among Adolescents in three Canadian Provinces: Results from the Youth Gambling Survey (YGS)*. BMC Public Health, 16:277.
22. Felsher, J.R., Derevensky, J.L., Gupta, R. (2003). *Parental Influences and Social Modelling of Youth Lottery Participation*. Journal of Community and Applied Social Psychology, 13, 361-377.
23. Ferić Šlehan, M. (2008). *Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: Razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 44(1), 15-26.
24. Gay, J., Gill, P.R., Corboy, D. (2016). *Parental and Peer Influences on Emerging Adult Problem Gambling: Does Exposure to Problem Gambling Reduce Stigmatizing Perceptions and Increase Vulnerability?* Journal of Gambling Issues, 33, 30-51.

25. Gonzalez-Ibanez, A., Mora, M., Gutierrez-Maldonado, J., Ariza, A., Lourido-Ferreira, M.R. (2005). *Pathological Gambling and Age: Differences in Personality, Psychopathology and Response to Treatment Variables*. *Addictive Behaviours*, 30, 383-388.
26. Grant, J.E., Potenza M.N. (2004). *Pathological Gambling - A Clinical Guide to Treatment*. American Psychiatric Publishing.
27. Gupta, R., Derevensky, J. (2000). *Adolescents with Gambling Problems: From Research to Treatment*. *Journal Of Gambling Studies*, 16(2/3), 315-342.
28. Gupta, R., Derevensky, J.L. (2008). *Gambling Practices Among Youth: Etiology, Prevention and Treatment*. *Adolescent Addiction: Epidemiology, Assessment and Treatment*, 207-229.
29. Hardoon, K.K, Derevensky JL. (2002). *Child and Adolescent Gambling Behavior: Current Knowledge*. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 263-281.
30. Hayer, T., Griffiths, M.D. (2014). *Gambling*. *Handbook of Adolescent Behavioral Problems*, 539-558. (https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4899-7497-6_28#page-1)
31. Hing, N., Russell, A., Tolchard, B., Nower, L. (2016). *Risk factors for gambling problems: an analysis by gender*. *Journal of Gambling Studies*, 32(2), 511-534.
32. Huang, J-H., Boyer, R. (2007). *Epidemiology of Youth Gambling Problems in Canada: A National Prevalence Study*. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 52(10), 657-665.
33. Itković, Z. (1995). *Roditelji kao odgojitelji: Uloga obiteljskog odgoja u prevenciji zloupotrebe droga*. *Društvena istraživanja Zagreb*, 4(4-5), 575-586.
34. Ivandić Zimić, J. (2010). *Rizični čimbenici za pojavu ovisnosti o drogama s naglaskom na čimbenike u obiteljskom okruženju*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(1), 1-130.
35. Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G., Greblo, Z. (2012). *Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja*. *Suvremena psihologija*, 15(1), 23-42.
36. King, D.L., Delfabbro, P.H. (2016). *Features of Parent-Child Relationships in Adolescents with Internet Gaming Disorder*. *International Journal of Mental Health and Addiction*.
37. Koić, E. (2014). *Kockanje i suicid*
(<http://franjevacki-institut.hr/sadrzaj/pdf/2014-11-14-10-33-4703-.pdf>)

38. Koić, E. (2009). *Problematično i patološko kockanje*. Virovitica: Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije.
39. Kos, J. (2016). *Prediktori socijalne anksioznosti*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
40. Kozjak, B. (2016). *Kockanje – od dokolice do socijalne patologije*. Zagreb: Tim press.
41. Lee, G.P., Stuart, E.A., Ialongo, N.S., Martins, S.S. (2014). *Parental Monitoring Trajectories and Gambling Among a Longitudinal Cohort of Urban Youth*. *Addiction*, 109(6), 977-985.
42. Messerlian, C., Derevensky J., Gupta, R. (2005). *Youth Gambling Problems: A Public Health Perspective*. *Health Promotion International*, 20(1), 69-79.
43. Meyer, G., Heyer, T., Griffiths, M. (2008). *Problem Gambling in Europe – Challenge, Prevention and Interventions*. New York: Springer-Verlag.
44. Mikšaj-Todorović, Lj., Ricijaš, N., Singer, M. (2006). *Razlike u obiteljskim prilikama maloljetnih delinkvenata s obzirom na poremećenost odnosa u obitelji*. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 1035-1050.
45. Moore, T.L. (2002). *The Etiology of Pathological Gambling*. Oregon Gambling Addiction Treatment Foundation.
46. Nikčević-Milković, A. i Rupčić, A. (2014). *Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih*. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1), 105-122.
47. Nower, L., Derevensky, J.L., Gupta, R. (2004). *The relationship of impulsivity, sensation seeking, coping, and substance use in youth gamblers*. *Psychology of Addictive Behaviors: Journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 18(1), 49-55.
48. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002). *Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih*. *Društvena istraživanja*, 11(2-3), 239-263.
49. Raisamo, S., Halme, J., Murto, A., Lintonen, T. (2013). *Gambling-Related Harms Among Adolescents: A Population-Based Study*. *Journal of Gambling Studies*, 29, 151-159.
50. Rajić-Stojanović, A. (2013). *Razlike u individualnim i okolinskim obilježjima zagrebačkih studenata s obzirom na rizičnost kockanja*. Diplomski rad. Zagreb: Studij socijalne pedagogije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu.

51. Ricijaš, N., Dodig Hundrić, D., Huić, A., Kranželić, V. (2016). *Kockanje mladih u Hrvatskoj – učestalost igranja i zastupljenost problematičnog kockanja*. Kriminologija i socijalna integracija, 24(2), 24-47.
52. Romer, D. (2003). *Reducing Adolescent Risk: Toward an Integrated Approach*. Annenberg Public Policy Center: University of Pennsylvania, Sage.
53. Schissel, B. (2001). *Betting Against Youth : The Effects of Socioeconomic Marginality on Gambling among Young People*. Youth & Society, 32(4), 473-491.
54. Secades-Villa, R., Martinez-Loredo, V., Grande-Gosende, A., Fernández-Hermida, J.R. (2016). *The Relationship between Impulsivity and Problem Gambling in Adolescence*. Frontiers in Psychology, 7, 1-7.
55. Shead, N.W., Derevensky, J.L. (2010). *Your Mother Should Know: A Comparison of Maternal and Paternal Attitudes and Behaviors Related to Gambling among Their Adolescent Children*. International Journal of Mental Health and Addiction, 9, 264-275.
56. Shead, N.W., Derevenski J.L., Gupta,R. (2010). *Risk and protective factors associated with youth problem gambling*. The International Journal of Adolescent Medicine and Health, 22(1), 39-58.
57. Stinchfield, R. (2000). *Gambling and correlates of gambling among Minnesota public school students*. Journal of Gambling Studies, 16(2-3), 73-153.
58. Temcheff, C.E., St. Pierre, R.A., Derevensky, J. (2011). *Youth Gambling and Delinquency: Legislative and Social Policy Implications*. Gaming Law Review and Economics, 15(9), 539-552.
59. Torre, R., Zoričić, Z. (2013). *Kockanje i klađenje – od zabave do ovisnosti*. Zagreb: Hrvatski savez klubova liječenih alkoholičara.
60. Vachon, J., Vitaro, F., Wanner, B., Tremblay, R.E. (2004). *Adolescent Gambling: Relationships With Parent Gambling and Parenting Practices*. Psychology of Addictive Behaviors, 18(4), 398-401.
61. Vitaro, F., Arseneault, L., Tremblay, R.E. (1997). *Dispositional Predictors of Problem Gambling in Male Adolescents*. The American Journal of Psychiatry, 154(12), 1769-1770.

62. Vizler, J. (2004). *Povezanost percepcije roditeljskog ponašanja i sramežljivosti i asertivnosti školske djece*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
63. Volberg, R.A., Gupta, R., Griffiths, M.D., Olason, D.T., DPhill, Delfabbro, P. (2010). *An International Perspective on Youth Gambling Prevalence Studies*. *The International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 22(1), 3-38.
64. Vrselja, I., Glavak-Tkalić, R. (2011). *Odnos između rizičnog i delinkventnog ponašanja, nekih obiteljskih kontekstualnih čimbenika i roditeljskih odgojnih metoda*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(1), 1-130.
65. Vulić-Prtorić, A. (2002). *Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata*. *Suvremena psihologija*, 5(1), 31-51.
66. Welte, J.W., Barnes, G.M., Tidwell, M-C.O., Hoffman, J.H. (2008). *The Prevalence of Problem Gambling Among U.S. Adolescents and Young Adolescents: Results from a National Survey*. *Journal of Gambling Studies*, 24(2), 119-133.
67. Welte, J.W., Barnes, G.M., Tidwell, M-C.O., Hoffman, J.H. (2009). *The Association Between Problem Gambling and Conduct Disorder in a U.S. National Survey of Adolescents and Young Adults*. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 396-401.
68. Zakon o igrama na sreću, *Narodne Novine*, 87/09., 35/13., 158/13. i 41/14.
69. Zbodulja, S. (2014). *Utjecaj roditeljskih stilova odgoja na ponašanje djeteta*. Diplomski rad. Zagreb: studij sestrinstva na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

9. Prilozi

Prilog 1. *Popis tablica*

Tablica 1: Opis uzorka prema osnovnim sociodemografskim obilježjima (N=1061).....	27
Tablica 2: Deskriptivni prikaz frekvencije igranja različitih igara na sreću (N=1061).....	32
Tablica 3: Razlike u sudjelovanju u različitim igrama na sreću s obzirom na spol (Hi-kvadrat test), (N=1061).....	39
Tablica 4: Razlike u izraženosti problema povezanih s kockanjem s obzirom na spol (N=1061).....	40
Tablica 5: Deskriptivni prikaz odgovora ispitanika na Skali kvalitete obiteljskih interakcija – KOBI, mladići (N=620).....	42
Tablica 6. Deskriptivni prikaz odgovora ispitanika na Upitniku roditeljskog ponašanja – URP29, mladići (N=620).....	45

Prilog 2. **Popis slika**

Slika 1: Grafički prikaz izraženosti problema povezanih s kockanjem (N=1061).....	34
Slika 2: Grafički prikaz učestalosti kockanja po kategorijama rizičnosti (N=1061).....	37
Slika 3: Grafički prikaz razlika učestalosti kockanja po kategorijama rizičnosti (N=1061).....	37
Slika 4: Grafički prikaz razlika u doživljaju opće atmosfere u obitelji s obzirom na izraženost problema, mladići (N=620).....	44
Slika 5: Grafički prikaz razlika u doživljaju roditeljskog ponašanja s obzirom na izraženost problema, mladići (N=620).....	48

EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UPITNIK ZA MLADE

Zahvaljujemo Ti što ćeš sudjelovati u ovom istraživanju!

Na ovoj stranici upitnika Te **molimo da napišeš šifru koju si ranije sastavio/la.**
Podsjećamo, papir na kojem si sastavljao/la šifru ostaje kod Tebe!

Sva pitanja u ovom upitniku odnose se na Tvoja **razmišljanja i iskustva**, te na procjenu ponašanja Tvojih roditelja. Stoga **nema točnih i netočnih odgovora.**

Dobiveni podaci pomoći će nam **da bolje razumijemo** razmišljanja mladih, pa Te zato molimo da pri odgovaranju budeš **potpuno iskren/a, te da odgovoriš na sva pitanja.**

Očekivano vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika je **oko 25 minuta.**

Unaprijed Ti zahvaljujemo na suradnji!

doc.dr.sc. Neven Ricijaš
voditelj projekta

ŠIFRA UPITNIKA:

--	--	--	--	--

OPĆI I SOCIO-DEMOGRAFSKI PODACI
--

1. Spol (označi s):   M   Ž

2. Koliko imaš godina: _____ godina

3. Vrsta škole:

1. strukovna trogodišnja srednja škola
2. strukovna četverogodišnja srednja škola
3. gimnazija

4. Razred: I.   II.   III.   IV.

5. S kojim školskim uspjehom si prošao prethodni razred (zaokruži broj):

1	2	3	4	5
nedovoljan (1)	dovoljan (2)	dobar (3)	vrlo dobar (4)	odličan (5)

6. Kod kuće živim (odnosi se na odrasle osobe):

1. s oba roditelja
2. samo s majkom
3. samo s ocem
4. samo s nekim drugim članovima obitelji (npr. djed, baka ili druga rodbina)
5. sa skrbnicima
6. s nekim drugim (dopiši s kime): _____

7. Kako bi opisao/la svoj životni standard (novčano/financijski) i kvalitetu života Tvojeg kućanstva:

1. ispodprosječno - lošije od većine drugih
2. prosječno - niti bolje niti lošije od većine drugih
3. iznadprosječno - bolje od većine drugih

PO TVOJEM MIŠLJENJU, koliko su sljedeće teme ozbiljni rizici za mlade danas? Zaokruži jedan broj od 1 do 5 za svaku temu.

	Uopće nije ozbiljan rizik			Jako je ozbiljan rizik	
1. Vršnjačko nasilje u školi / <i>bullying</i>	1	2	3	4	5
2. Konzumiranje alkohola	1	2	3	4	5
3. Konzumiranje droga	1	2	3	4	5
4. Nezaštićeni seksualni odnosi / maloljetničke trudnoće	1	2	3	4	5
5. Pretilost / poremećaji hranjenja	1	2	3	4	5
6. Kockanje / klađenje	1	2	3	4	5
7. Vožnja pod utjecajem alkohola	1	2	3	4	5
8. Pušenje	1	2	3	4	5
9. Provođenje previše vremena na internetu (Facebook, chat, društvene mreže i slično)	1	2	3	4	5
10. Izloženost opasnostima i rizicima interneta	1	2	3	4	5
11. Depresija	1	2	3	4	5
12. Negativna slika o vlastitom tijelu	1	2	3	4	5
13. Pretjerano igranje video igara	1	2	3	4	5
14. Spolno prenosive bolesti	1	2	3	4	5

KOLIKO ČESTO RAZGOVARAŠ sa svojim roditeljima o sljedećim temama (označi s):

	nikada	rijetko	ponekad	često	redovito
1. Vršnjačko nasilje u školi / <i>bullying</i>	☐	☐	☐	☐	☐
2. Konzumiranje alkohola	☐	☐	☐	☐	☐
3. Konzumiranje droga	☐	☐	☐	☐	☐
4. Nezaštićeni seksualni odnosi / maloljetničke trudnoće	☐	☐	☐	☐	☐
5. Pretilost / poremećaji hranjenja	☐	☐	☐	☐	☐
6. Kockanje / klađenje	☐	☐	☐	☐	☐
7. Vožnja pod utjecajem alkohola	☐	☐	☐	☐	☐
8. Pušenje	☐	☐	☐	☐	☐
9. Provođenje previše vremena na internetu (Facebook, chat, društvene mreže i slično)	☐	☐	☐	☐	☐
10. Izloženost opasnostima i rizicima interneta	☐	☐	☐	☐	☐
11. Depresija	☐	☐	☐	☐	☐
12. Negativna slika o vlastitom tijelu	☐	☐	☐	☐	☐
13. Pretjerano igranje video igara	☐	☐	☐	☐	☐
14. Spolno prenosive bolesti	☐	☐	☐	☐	☐

U KOJOJ MJERI SE SLAŽEŠ da te sljedeći razlozi obeshrabruju (sprečavaju) od razgovora s roditeljima o tebi važnim temama:

	Uopće se ne slažem da je to razlog	U velikoj mjeri se ne slažem da je to razlog	Niti se slažem niti se ne slažem da je to razlog	U velikoj mjeri se slažem da je to razlog	U potpunosti se slažem da je to razlog
1. Strah od kažnjavanja	1	2	3	4	5
2. Strah da ću ih razočarati	1	2	3	4	5
3. Strah od toga kako će reagirati	1	2	3	4	5
4. Mislim da me neće razumjeti	1	2	3	4	5
5. Mislim da mi uopće ne mogu pomoći	1	2	3	4	5
6. Mislim da oni ne znaju dovoljno o takvim temama	1	2	3	4	5

S kojim od sljedećih problema/rizika si IMAO/LA ISKUSTVO (ponašao/la se ili osjećao/la na određeni način, doživio/la nešto od navedenog). Označi s .

1. Vršnjačko nasilje u školi / <i>bullying</i>	☐ Ne	☐ Da
2. Konzumiranje alkohola	☐ Ne	☐ Da
3. Konzumiranje droga	☐ Ne	☐ Da
4. Nezaštićeni seksualni odnosi / maloljetničke trudnoće	☐ Ne	☐ Da
5. Pretilost / poremećaji hranjenja	☐ Ne	☐ Da
6. Kockanje / klađenje	☐ Ne	☐ Da
7. Vožnja pod utjecajem alkohola	☐ Ne	☐ Da
8. Pušenje	☐ Ne	☐ Da
9. Provođenje previše vremena na internetu (Facebook, chat, društvene mreže i slično)	☐ Ne	☐ Da
10. Izloženost opasnostima i rizicima interneta	☐ Ne	☐ Da
11. Depresija	☐ Ne	☐ Da
12. Negativna slika o vlastitom tijelu	☐ Ne	☐ Da
13. Pretjerano igranje video igara	☐ Ne	☐ Da
14. Spolno prenosive bolesti	☐ Ne	☐ Da

U ovom upitniku nalaze se tvrdnje koje opisuju kako se osjećaš u svojoj obitelji, u odnosu s majkom i ocem (ili skrbnicima). Pročitaj pažljivo svaku tvrdnju i zaokruži odgovarajući broj s desne strane koji označava **koliko je ta tvrdnja za tebe točna**.

MOJA OBITELJ....

TVRDNJE	uopće nije točno	uglavnom je netočno	nisam siguran	uglavnom je točno	da, u potpunosti je točno
1. Za mene je obitelj izvor utjehe i zadovoljstva.	1	2	3	4	5
2. Moja obitelj mi ide na živce.	1	2	3	4	5
3. Kad odrastem i budem imao svoju obitelj ona će u mnogočemu biti slična mojoj sadašnjoj obitelji.	1	2	3	4	5
4. Želio bih da nisam član moje obitelji.	1	2	3	4	5
5. Osjećam se kao stranac u svojoj obitelji.	1	2	3	4	5
6. U usporedbi s drugim obiteljima mislim da je moja jako dobra.	1	2	3	4	5
7. U mojoj obitelji me nitko ne razumije.	1	2	3	4	5
8. Ponosan sam na svoju obitelj.	1	2	3	4	5
9. Moja obitelj je jedna nesretna obitelj.	1	2	3	4	5
10. Članovi moje obitelji čine dobro jedni drugima.	1	2	3	4	5
11. Mogu se zaista pouzdati u svoju obitelj.	1	2	3	4	5

Zaokruživanjem odgovarajućeg broja označi koliko su sljedeće tvrdnje, prema Tvojem mišljenju, točne ZA TVOJU MAJKU i ZA TVOJEG OCA.

Brojevi imaju sljedeće značenje.

1 = uopće nije točno za nju / njega

2 = nije baš točno za nju / njega

3 = dosta je točno za nju / njega

4 = u potpunosti je točno za nju / njega

	MAJKA				OTAC			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Objašnjava mi kako se ona/on osjeća kada učinim nešto dobro ili loše.	1	2	3	4	1	2	3	4
2. Lako je/ga nagovorim na ono što želim.	1	2	3	4	1	2	3	4
3. Objašnjava mi razloge za postojanje pravila.	1	2	3	4	1	2	3	4
4. Pokazuje mi da me voli.	1	2	3	4	1	2	3	4
5. Točno zna na što trošim novac koji mi daje.	1	2	3	4	1	2	3	4
6. Kažnjava me zabranjivanjem nekih stvari (gledanja TV, izlazaka i sl.).	1	2	3	4	1	2	3	4
7. Viče kad se loše ponašam.	1	2	3	4	1	2	3	4
8. Ona/on i ja imamo topao i blizak odnos.	1	2	3	4	1	2	3	4
9. Objašnjava mi zašto se trebam pridržavati pravila.	1	2	3	4	1	2	3	4
10. Uči me da je važno da se borim za sebe i svoje ideje.	1	2	3	4	1	2	3	4
11. Uvažava me kao osobu.	1	2	3	4	1	2	3	4
12. Pljusne me kada se loše ponašam.	1	2	3	4	1	2	3	4
13. Uživa raditi nešto zajedno sa mnom.	1	2	3	4	1	2	3	4
14. Potiče me na razgovor o tome što mi se u životu događa.	1	2	3	4	1	2	3	4
15. Obično zna kada ću u školi pisati test ili odgovarati.	1	2	3	4	1	2	3	4
16. Objašnjava mi kako moje ponašanje utječe na druge.	1	2	3	4	1	2	3	4
17. Kada sam neposlušan, pošalje me u drugu prostoriju.	1	2	3	4	1	2	3	4
18. Popustljiva/popustljiv je prema meni.	1	2	3	4	1	2	3	4
19. Poklanja mi puno pažnje.	1	2	3	4	1	2	3	4

20. Često mi govori kako bih se trebao ponašati i kakav/kakva bih trebao/la biti.	1	2	3	4	1	2	3	4
21. Uvijek zna gdje sam.	1	2	3	4	1	2	3	4
22. Potiče me da mislim svojom glavom.	1	2	3	4	1	2	3	4
23. Previše me o svemu ispituje.	1	2	3	4	1	2	3	4
24. Kada pogriješim nastoji da se osjetim krivim.	1	2	3	4	1	2	3	4
25. Dobro poznaje moje prijatelje.	1	2	3	4	1	2	3	4
26. Popusti kada se usprotivim njezinom/njegovom zahtjevu.	1	2	3	4	1	2	3	4
27. Često je/ga poslušam tek kad me jako strogo kazni.	1	2	3	4	1	2	3	4
28. Previše se miješa u moj život.	1	2	3	4	1	2	3	4
29. Kad se ne ponašam kako ona/on želi prigovara mi i kritizira me.	1	2	3	4	1	2	3	4

Prema Tvojem mišljenju, koliko su mjesta koja nude igre na sreću PRISUTNA u Hrvatskoj?

1. slabo su prisutna
2. umjereno su prisutna
3. prilično su prisutna
4. izrazito su prisutna

Kakvom općenito procjenjuješ situaciju u našoj zemlji s obzirom na PRISTUP MALOLJETNIKA IGRAMA NA SREĆU (mogućnost igranja igara na sreću)?

1. maloljetnici ne mogu pristupiti igrama na sreću
2. maloljetnici samo na rijetkim prodajnim mjestima mogu pristupiti igrama na sreću
3. maloljetnici na većini prodajnih mjesta mogu pristupiti igrama na sreću
4. maloljetnici na gotovo svim prodajnim mjestima mogu pristupiti igrama na sreću

Kako procjenjuješ pristup i mogućnost da maloljetnici igraju sljedeće igre na sreću u Hrvatskoj?

	UOPĆE IM NE MOGU PRISTUPITI	JAKO TEŠKO im mogu pristupiti		JAKO LAKO im mogu pristupiti	
1. lutrijske igre	0	1	2	3	4
2. sportsko klađenje	0	1	2	3	4
3. automati	0	1	2	3	4
4. igre u casinu	0	1	2	3	4
5. sportsko klađenje u kafićima (kladomati)	0	1	2	3	4
6. <i>online</i> kockanje	0	1	2	3	4

U SREDINI TABLICE nalaze se neka ponašanja.

S LIJEVE STRANE zaokruži dob (godine života) od koje je navedena aktivnost LEGALNA.

S DESNE STRANE zaokruži dob (godine života) koja bi po Tvojem mišljenju TREBALA BITI LEGALNA.

DOB OD KOJE JE DANAS OVA AKTIVNOST <u>LEGALNA</u> U HRVATSKOJ (zaokruži godine života)		DOB OD KOJE BI PO TVOJEM MIŠLJENJU OVA AKTIVNOSTI <u>TREBALA BITI LEGALNA</u> U HRVATSKOJ (zaokruži godine života)
14 15 16 17 18 19 20 21	IGRANJE LOTA	14 15 16 17 18 19 20 21
14 15 16 17 18 19 20 21	KUPOVANJE ALKOHOLA	14 15 16 17 18 19 20 21
14 15 16 17 18 19 20 21	KUPOVANJE CIGARETA	14 15 16 17 18 19 20 21
14 15 16 17 18 19 20 21	SPORTSKO KLAĐENJE	14 15 16 17 18 19 20 21
14 15 16 17 18 19 20 21	KOCKANJE U CASINU	14 15 16 17 18 19 20 21
14 15 16 17 18 19 20 21	KOCKANJE NA AUTOMATIMA	14 15 16 17 18 19 20 21

Pred Tobom se nalazi niz tvrdnji o kockanju. Molimo Te da za svaku tvrdnju označiš u kojem stupnju se s njom slažeš. To učini tako da zaokružiš odgovarajući broj na desnoj strani. Brojevi znače sljedeće:

- 1 – uopće se ne slažem
- 2 – donekle se ne slažem
- 3 – niti se slažem niti se ne slažem
- 4 – donekle se slažem
- 5 – u potpunosti se slažem

1.	Večer u kockarnici primjer je dobrog večernjeg izlaska.	1	2	3	4	5
2.	Kockanje je ovisnost.	1	2	3	4	5
3.	Kockanje je zabavan način zarađivanja.	1	2	3	4	5
4.	Kockanje je štetna aktivnost.	1	2	3	4	5
5.	Kockari znaju uživati u životu.	1	2	3	4	5
6.	Kockanje treba zabraniti.	1	2	3	4	5
7.	Veoma me privlači kockanje.	1	2	3	4	5
8.	Kockanje je porok koji često dovodi do velikih dugova.	1	2	3	4	5
9.	Kockanje uči krivim vrijednostima.	1	2	3	4	5
10.	Odlazak u kockarnicu je čisti gubitak vremena.	1	2	3	4	5
11.	Kockanje se isplati.	1	2	3	4	5
12.	U kockanje se upuštaju ljudi slabog karaktera.	1	2	3	4	5
13.	Kockanje je bezazlena avantura.	1	2	3	4	5
14.	Kockanje je bacanje novca.	1	2	3	4	5
15.	Odlazak u kladionicu jedan je od najboljih načina provođenja slobodnog vremena.	1	2	3	4	5
16.	Kockanje je jedna od najtežih ovisnosti koja uništava i samog kockara i njegovu obitelj.	1	2	3	4	5
17.	Kockanje je najzabavnija aktivnost na svijetu.	1	2	3	4	5
18.	Klađenje odvodi u propast.	1	2	3	4	5
19.	Kockanje je lak i brz izvor velike zarade.	1	2	3	4	5
20.	Kockanje vodi bavljenju kriminalom.	1	2	3	4	5
21.	Kockanje pruža vrhunski užitak.	1	2	3	4	5
22.	Kockanjem se uglavnom „upada“ u probleme.	1	2	3	4	5
23.	Kockanje nije velik rizik.	1	2	3	4	5

Jesi li **IKADA** igrao/la neku od navedenih igara na sreću?

Molimo Te da označiš s koliko često prosječno igraš svaku od navedenih igara na sreću.

Također označi koliko si imao/la GODINA kada si PRVI PUT igrao/la.

	NIKADA	1X godišnje ili manje	Par puta godišnje	1-2x mjesečno	1x tjedno	Par puta tjedno	Svako- dnevno	S KOLIKO GODINA PRVI PUT
Loto igre (Lotto 6/45, EuroJackpot i sl.)								
Jednokratne srećke / strugalice								
Sportsko klađenje								
Igre na automatima								
Rulet u casinu								
Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)								

PREMA TVOJEM SAZNANJU, je li TVOJA MAJKA ikada igrala neku od navedenih igara na sreću. Ako misliš da je, molimo Te, označi s koliko često prosječno igra.

	NIKADA	1X godišnje ili manje	Par puta godišnje	1-2x mjesečno	1x tjedno	Par puta tjedno	Svako-dnevno
Loto igre (Lotto 6/45, EuroJackpot i sl.)							
Jednokratne srećke / strugalice							
Sportsko klađenje							
Igre na automatima							
Rulet u casinu							
Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)							

PREMA TVOJEM SAZNANJU, je li TVOJ OTAC ikada igrao neku od navedenih igara na sreću. Ako misliš da je, molimo Te, označi s koliko često prosječno igra.

	NIKADA	1X godišnje ili manje	Par puta godišnje	1-2x mjesečno	1x tjedno	Par puta tjedno	Svako-dnevno
Loto igre (Lotto 6/45, EuroJackpot i sl.)							
Jednokratne srećke / strugalice							
Sportsko klađenje							
Igre na automatima							
Rulet u casinu							
Kartanje za novac (kod kuće, u društvu)							

Sljedeća pitanja odnose se na Tvoje kockanje/klađenje TIJEKOM ZADNJA 3 MJESECA. Zaokruži broj koji najbolje opisuje Tebe.

	Nikada	Ponekad	Većinu vremena	Gotovo uvijek
1. Koliko često si izostao ili odustao od nekih slobodnih aktivnosti (npr. sport, muzička škola i sl.) zbog kockanja / klađenja?	1	2	3	4
2. Koliko često si propustio druženje s prijateljima koji se ne kockaju / klade, kako bi se družio s prijateljima koji se kockaju / klade?	1	2	3	4
3. Koliko često si aktivnosti vezane uz kockanje / klađenje planirao?	1	2	3	4
4. Koliko često si se osjećao loše zbog načina na koji se kockaš / kladiš, ili zbog onoga što se događa dok se kockaš / kladiš?	1	2	3	4
5. Koliko često si se vraćao drugi dan kako bi pokušao vratiti novac izgubljen kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
6. Koliko često si skrivao svoje kockanje / klađenje od roditelja, drugih članova obitelji ili nastavnika?	1	2	3	4
7. U protekla 3 mjeseca, koliko često si osjećao da možda imaš problem s kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4

Ponekad se ljudi zbog kockanja/klađenja ponašaju na određeni način. Molimo Te odgovori koliko često si Ti činio navedene stvari TIJEKOM ZADNJA 3 MJESECA.

	Nikada	1 – 3 puta	4 – 6 puta	7 ili više puta
8. Koliko često si novac namijenjen za hranu, odjeću, kino i slično potrošio za kockanje / klađenje, ili za vraćanje dugova izazvanih kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
9. Koliko često si ukrao novac ili druge vrijedne stvari kako bi se kockao / kladio ili kako bi vratio dugove izazvane kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4

Što misliš, koliko je vjerojatno da bi te roditelji sankcionirali / kaznili kada bi saznali da se sada ponašaš ne sljedeći način?

	Vjerojatnost da bi te roditelji sankcionirali / kaznili			
	sigurno NE	vjerojatno NE	vjerojatno DA	sigurno DA
1. Pušiš cigarete	1	2	3	4
2. Piješ pivu	1	2	3	4
3. Piješ vino	1	2	3	4
4. Piješ žestoka pića	1	2	3	4
5. Igraš loto	1	2	3	4
6. Igraš jednokratne srećke	1	2	3	4
7. Kladiš se na sportske rezultate	1	2	3	4
8. Igraš automate	1	2	3	4
9. Igraš rulet u casinu	1	2	3	4
10. Uzimaš auto bez dozvole	1	2	3	4
11. Voziš u pijanom stanju	1	2	3	4

Koliko puta si kockanjem / klađenjem dobio veliki iznos novca?

1	2	3	4
nikada	jednom	nekoliko puta	puno puta

Kada dobijem veći iznos novca kockanjem / klađenjem, to me potiče na daljnje kockanje. (zaokruži broj)

1	2	3	4	5
Uopće nije točno za mene	Uglavnom nije točno za mene	Niti točno, niti netočno za mene	Uglavnom je točno za mene	U potpunosti je točno za mene

Kada izgubim novac kockanjem, nemam više volje kockati. (zaokruži broj)

1	2	3	4	5
Uopće nije točno za mene	Uglavnom nije točno za mene	Niti točno, niti netočno za mene	Uglavnom je točno za mene	U potpunosti je točno za mene

Znaju li Tvoji roditelji da ponekad kockaš/kladiš se? (zaokruži broj)

0	1	2
NE KOCKAM	NE ZNAJU	ZNAJU

Sljedeća pitanja odnose se na neka ponašanja i okolnosti vezana uz kockanje i klađenje u posljednja 3 mjeseca.

a. Koliko često si se vraćao/la drugi dan i pokušao/la vratiti novac izgubljen kockanjem/klađenjem?

1. nikada
2. ponekad
3. većinu puta
4. svaki put

b. Tijekom kockanja/klađenja, jesi li ikada govorio/la drugima da osvajaš novac, iako nisi?	NE	DA
c. Jesi li zbog novaca vezanog uz kockanje/klađenje ikada imao/la probleme kao što su svađe s roditeljima i prijateljima ili probleme u školi?	NE	DA
d. Jesi li ikada kockao/la ili kladio/la se više od planiranog?	NE	DA
e. Je li itko kritizirao tvoje kockanje/klađenje, ili ti rekao da imaš problema s kockanjem/klađenjem (bez obzira što si ti mislio/la o tome)?	NE	DA
f. Jesi li se ikada osjećao/la loše zbog novca potrošenog na kockanje ili zbog onoga što se događa kada se kladiš/kockaš za novac?	NE	DA
g. Jesi li ikada osjećao/la da želiš prestati kockati/kladiti se, ali nisi mislio/la da možeš?	NE	DA
h. Jesi li ikada skrivao/la od obitelji ili prijatelja listiće ili novce od igra na sreću, ili neke druge znakove kockanja/klađenja?	NE	DA
i. Jesi li se ikada svađao zbog novca s članovima obitelji ili prijateljima, a vezano uz kockanje/klađenje?	NE	DA
j. Jesi li ikada posudio/la novac za kockanje/klađenje, a da ga nisi vratio/la?	NE	DA
k. Jesi li ikada propustio/la školu ili markirao/la zbog aktivnosti kockanja/klađenja?	NE	DA
l. Jesi li ikada posudio novac ili nešto ukrao kako bi kockao/kladio se ili «pokrio» kockarske aktivnosti?	NE	DA

Kockaš li/kladiš li se Ti ponekad zajedno sa svojim roditeljima na sljedećim igrama?

1. Sportske kladionice	NE	DA
2. Igre na automatima	NE	DA
3. Rulet u casinu	NE	DA
4. Internet kockanje	NE	DA
5. Loto	NE	DA
6. Srećke	NE	DA

Je li u Tvojim školi ikada proveden preventivni program ili podijeljen edukativni materijal za sljedeća područja:

1. Konzumacija alkohola	Ne	Da
2. Konzumacija droga	Ne	Da
3. Pušenje	Ne	Da
4. Vršnjačko nasilje	Ne	Da
5. Kockanje / klađenje	Ne	Da
6. Spolni odgoj	Ne	Da
7. Poremećaji hranjenja	Ne	Da

Kojom ocjenom bi ocijenio/la dostupnost informacija o sljedećim temama?

	Nedovoljna	Dovoljna	Dobra	Vrlo dobra	Izvrсна
1. Konzumacija alkohola	1	2	3	4	5
2. Pušenje	1	2	3	4	5
3. Konzumacija droga	1	2	3	4	5
4. Kockanje	1	2	3	4	5
5. Poremećaji hranjenja	1	2	3	4	5
6. Rizično seksualno ponašanje	1	2	3	4	5

Zahvaljujemo Ti na suradnji i ispunjavanju ovog upitnika! 😊